

ΛΕΣΒΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟ, ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΟ
ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΜΥΤΙΛΗΝΗ ΙΟΥΛΙΟΣ 1944

ΤΕΥΧΟΣ ΠΕΜΠΤΟ

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ

Έχοντας υπόψη τις συνεργασίες, που πρόθυμα έως σήμερα μάς έστειλαν οι νέοι της Λέσβου για την έκδοση του περιοδικού μας, καταλήξαμε στο συμπέρασμα ότι χρειάζονται, για το πρώτο ξεκίνημά τους, και ένα μέρος, το ουσιαστικό, από την πείρα των μεγάλων. Άς μ'η φαντασθεί κανένας ότι λιγότερη ή εκτίμησή μας για τα σημερινά νιάτα, που αντ'μετώπισαν το χειρότερο αντιπνευματικό περιβάλλον, και ότι θέλουμε έμεις να δώσουμε τα μέτρα, που σύμφωνα μ'αυτά θα δουλέψουν. Όχι τέτοιο πράγμα. Δε δίνουμε κανόνες για να ακολουθήσουν οι νέοι και πρώτα-πρώτα γιατί δεν πιστεύουμε πως η τέχνη γίνεται σύμφωνα με κανόνες. Με το περιοδικό μας θέλουμε να τους παρουσιάσουμε τον τρόπο νάντικρύζουν τα πράγματα και μονάχα γενικές υποδείξεις θα βρίσκουν μέσα σ' αυτό. Και θαάμαστε τυχεροί, αν βρεθούν νέοι, να μάς δείξουν και άλλες απόψεις καινούριες, διαφορετικές από τις γνωστές. Ίσα ίσα που δε θέλουμε να παρουσιάσουμε καθιερωμένα πράγματα για συμμόρφωση. Ο άνθρωπος δε δουλεύει μέσα στη ζωή με τη μνήμη μονάχα. Αυτό το κάνουν οι κουρασμένοι της ζωής, που άμα τους κοπούν τα φτερά γυρίζουν πίσω στα παλιά. Δε ζητάμε τέτοια. Οι παλιές μορφές κι όλες ξεπερνιούνται πάντα και όλ' αυτά τα προσδιορίζουν διάφοροι παράγοντες από μέσα.

Πολύς λόγος γίνεται πάντα για την πραγματικότητα και θα νόμιζε ίσως ένας πως αυτή είναι κάτι σταθερό, αμετάβλητο, μόνιμο. Η πραγματικότητα είναι κάτι ρευστό—πάντα ρεϊ—κάτι δυναμικό και μονάχα έτσι μπορούμε να την καταλάβουμε καλά. Όλοένα αλλάζει. Μέσα της γίνονται κάθε τόσο αλλαγές, που την υποχρεώνουν να μη μένει πάντα με την ίδια μορφή. Και οι αλλαγές αυτές δεν την φέρνουν σε κάποιο σχέδιο φτιαγμένο από πρωτότερα από εξωτερικές δυνάμεις. Οι αλλαγές προσδιορίζονται από παράγοντες που βρίσκονται μέσα της και οι νέοι αποτελούν ίσα-ίσα το δυναμικό της στοιχείο.

Οι νέοι όνειρεύονται και παίζουν, γιατί δεν έχουν στα χέρια τους τη ζωή, να τη ρυθμίσουν όπως θέλουν. Γι' αυτό το παιχνίδι τους είναι έξω από τη σοβαρότητα της ζωής. Το στάδιο που τους μένει ελεύθερο είναι το όνειρο και το παιχνίδι. Μ'ι έχουν πάντα γ'α μίμηση, ό,τι κάνουν οι μεγάλοι—μήπως και γενικά ο άνθρωπος δεν παίζει; η τέχνη γενικά δεν είναι παιχνίδι στην καλή του σημασία και την πιο γενική έννοια!

Μα νάχει το νου του ο νέος, να μην κάνει όνειρα, που παραγνωρίζουν τις εξωτερικές αντικειμενικές ανάγκες. Στα όνειρά του είναι βέβαια τολμηρός, μα να πατάει γερά στη γη, να μην ξεφεύγει και παραμορφώνει την πραγματικότητα, να μην κυνηγάει τ'άστρα, γιατί δεν πιάνονται.

Βέβαια δεν έχει ανάγκη στο κάτω κάτω να του πούμε μεις τι θα κάνει ο πραγματικός νέος. Έχει μέσα του τα ιδανικά του, που άοριστα και γενικά συνηθίζει να σχηματίζει από την πολύ μικρή ηλικία μαζί με τους παράγοντες, που θα κληρονομήσει και σιγά σιγά παίρνει μορφή συνειδητή, σοβαρότερη. Από τους μεγάλους θακολουθήσει μονάχα, ό,τι είναι σύμφωνο μ' αυτό το ιδανικό, που έχει μέσα του. Γι' αυτό άλλα του μεγάλου τα κορόι-δεύει και άλλα τάχει γι'ο μίμηση. Δηλαδή άλλα δέχεται και σ'άλλα αντίδρα. Γι' αυτό και ο σκοπός μας εδώ δεν είναι κυριολεκτικά να κατευθύνουμε. Θέλουμε μονάχα να θυμίζουμε κάθε τόσο στο νέο, πως είναι τα πράγματα, για να μην νομίζει πως στη ζωή παίζουν ρόλο παράγοντες φανταστικοί, πως έχει μυστικές δυνάμεις, που βοηθούν ή κατατρέχουν τον άνθρωπο.

Ο άνθρωπος έδωσε πολλά, όσο να γλυτώσει από τέτοιες προλήψεις, από πράγματα που τον έβλαψαν και δε στέκει να τα πιστεύει ακόμα σήμερα, όσο ώραία και να τα νομίζουν μερικοί—αν μπορούν νανε ώραία! Είναι δειλία προστάσις πραγματικές δυνάμεις, που δρούν μέσα στη ζωή και τη μεταμορφώνουν, και είναι άνω κάτω να ζητάμε να βγάλουμε μέσα από τη

ζωή τις δυνάμεις, που την κινούν και να βάζουμε στη θέση τους άλλες ψεύτικες, για να φαίνεται ώραία ή ζωή!

Μα ο σκοπός μας δεν είναι να κάνουμε την ζωή ώραία ψεύτικα. Πρέπει να την καταλάβουμε τέτοια που είναι και να δούμε πως θα ζήσουμε μέσα της και τι θα προσφέρουμε μεις, ξέροντας πως ο άνθρωπος είναι η δύναμη, που τα ρυθμίζει όλα με τους πόθους του και τους σκοπούς του. Μέσα στην ύλη που πήραμε είδαμε πολλά συνηθισμένα πράγματα, μα δεν είδαμε σχεδόν πουθενά την ανησυχία του νέου. Θέλουμε να βοηθήσουμε τους νέους στη δημιουργική τους προσπάθεια. Τη συνεργασία τους τη θέλουμε. Μα άς κυττάξουν τη ζωή καλά και άς γυρέψουν να μπουν στο βαθύ της νόημα. Πολλοί θα βρουν το καλό δρόμο. Θαάμαστε πολύ εύχαριστημένοι αν μπορούσαμε να δημοσιεύσουμε κάτι καλό.

Έπειτα κάτι που είχαμε στο νου μας ήταν τα παιδιά του χωριού. Κεϊνα που δεν έτυχε να μορφωθούν άρχετα και οι συνθήκες του χωριού είναι πολύ ανάποδες για την πνευματική τους ανάπτυξη και καλλιέργεια. Γι' αυτό μαζί με τ'άλλα θέλουμε να βάλουμε και ύλη επιστημονική έγκυκλοπαιδική που δε θάνε παραπανίσια και για τους άλλους νέους. Θα μιλήσουμε για διάφορα ζητήματα και για προλήψεις, που ακόμα ζούν στα χωριά—μα και στην πολιτεία—για να εξηγήσουμε όσα είναι εξηγημένα και να θέσουμε τα ζητήματα στη θέση τους, να δούμε τι ξέρει ο άνθρωπος ίσαμε τώρα και τι δεν ξέρει. Είναι πολύ σπουδαίο να ξέρεις τι δεν ξέρεις.

Έτσι η φιλοδοξία μας είναι να βοηθήσουμε τους νέους νανεβούν τα πρώτα σκαλιά, που είναι πάντα δύσκολα και πολλές φορές αποφασιστικά για την κατοπινή τους ζωή και θαάμαστε πολύ εύχαριστημένοι, αν μπορούσαμε να πετύχουμε, όσο και νανε, το σκοπό μας.

Η ΓΡΗΑ ΤΟ ΠΟΝΕΙ ΛΑΛΕΙ

ΤΟΥ ΑΝΤΩΝΗ ΠΡΩΤΟΠΑΤΣΗ

«... das wichtigste Phänomen der ganzen antiken Lyrik..., die überall als natürlich geltende Vereinigung, ja Identität des Lyrikers mit dem Musiker—der gegenüber unsere neue Lyrik wie ein Götterbild ohne Kopf erscheint...»

Fr. Nietzsche. «Die Geburt der Tragödie».

Ἡ μουσική βραδυνὰ πού μᾶς χάρισαν τὶς προάλλες οἱ φιλότιμοι νέοι τοῦ «Φιλοτεχνικοῦ» ξύπνησε πάλι μέσα μου παληούς, ἄσβυστους, καημούς καὶ πόθους καὶ μολονότι δὲν εἶνε τώρα ἡ ὥρα, κ' ἴσως ν' ἄνε κι ἀπρέπεια—πάρε με στὸ γάμο σου νὰ σοῦ πῶ καὶ τοῦ χρόνου!—δὲ θέλω νὰ τοὺς σωπάσω, νὰ τοὺς φράξω τὸ στόμα.

Δὲν πρόκειται νὰ κάνω δὲ μουσική κριτική, ἀκόμα λιγότερο ἐπίκριση. Ἄς πῶ ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς πὸς ἡ προσπάθεια ἦταν ἀξιόλογη καὶ πότε πότε μάλιστα ξεπερνᾷσε καθαρὰ τὸ ἐπίπεδο τοῦ ἐπαρχιώτικου ἐρασιτεχνισμοῦ.

Τὸ παράπονό μου εἶνε ἄλλο. Ἄφορᾷ κάτι τὸ γενικώτερο, εἶνε ζήτημα ἀρχῆς καὶ—πολὺ τὸ φοβοῦμαι—πρόκειται γιὰ κάτι τόσο ξένο πρὸς τὸ μουσικὸν ὀρίζοντα καὶ τὶς ἐπιδιώξεις τῶν ὀργανωτῶν καὶ τῶν ἐκτελεστῶν τῆς μουσικῆς βραδυᾶς, ὥστε κ' ἂν προσπαθῆσω νὰ τὸ ἐξηγήσω νὰ τοὺς μένει ἀκατανόητο. Ἀποτείνομαι λοιπὸν περισσότερο σὲ κείνους πού οἱ γνῶμες, οἱ πόθοι πού θὰ ἐκφράσω δὲν πρόκειται νὰ τοὺς ξαφνίσουν, γιὰτὶ εἶνε βέβαια καὶ δικοὶ τους. Θέλω νὰ τοὺς δείξω ἄλλη μιὰ φράσιν πὸς οἱ γνῶμες αὐτές, οἱ πόθοι αὐτοί, μπορεῖ καὶ πρέπει νὰ ἐκφράζονται ἔστω καὶ μόνο μὲ λόγια, περιμένοντας ἄλλα καὶ προετοιμάζοντας τὴν ὥρα πού θὰ γίνουν ἔργα.

Τὸ παράπονό μου εἶνε πὸς τὸ ἑλληνικὸ (κατ' ὄνομα τουλάχιστο) μέρος τοῦ προγράμματος ἀντιπροσωπευόταν μὲ πράγματα τόσο φτωχὰ καὶ τόσο νόθα ὅπως π. χ. οἱ συνθέσεις τοῦ Ροδίου. Κι ἀναρωτήθηκα καὶ πάλι ποιά στραβὴ μοῖρα μᾶς μοιρίζει νάχουμε κ' ἐμεῖς τὶς μουσικῆς μας βραδυνὲς μὲ ἀληθινὴ ἑλληνικὴ μουσικὴ ὅπου ὅσοι τὴν ξέρουμε θὰ τὴν ἐκτελούσαμε περήφανα κι ὅσοι τὴν ἀγαποῦμε θὰ πηγαίναμε νὰ τὴν ἀκοῦμε ἐλεύθερα· ἐνῶ τώ-

ρα!... Τώρα μόνο ἴσως ἂν μεθύσουμε τολμοῦμε νὰ φανερώσουμε τὴν προτίμησή μας καὶ πρέπει νὰ πᾶμε γυρεύοντας τὴ μουσική μας, περιφρονημένη, διωγμένη, στίς πιὸ ἀπόμερες γωνιές, τὶς πιὸ κακομοίρικες ταβέρνες, τὰ πιὸ βραχνὰ φωνόγραφα.

Θὰ μὲ παρεξηγοῦσε κανεὶς πολὺ ἂν νόμιζε πὸς μιῶ ἔτσι ἀπὸ στενὸ, ἄκαιρο, ἐθνικισμό. Δὲν εἶμαι ἀπὸ κείνους πού ἐκθειάζουν μὲ κάθε ἀφορμὴ ἢ καὶ χωρὶς ἀφορμὴ κάθε τι τὸ ἑλληνικὸ μόνο καὶ μόνο γιὰτὶ εἶνε ἑλληνικὸ, στήνοντάς το ἐχθρικά ἀνιμέτωπο πρὸς κάθε τι τὸ ξένο γιὰ ὄνομα δὲν ξέρω τίνοσ «πατριωτικοῦ φρονήματος». Ἐτσι κανένας πατριωτισμὸς δὲ μὲ μπόδισε ν' ἀπολάσσω τὸ τρίο τοῦ Χαΐδν π. χ. καὶ γιὰ κακὴ μου τύχη ὁ πατριωτισμὸς μου δὲ στάθηκε ἀρκετὸς γιὰ νὰ μὲ κάνει νὰ χωνέψω ἀνενόχλητος τὰ χορικά κατασκευάσματα τοῦ Ροδίου.

Τὸ πρᾶμα ἄλλωστε εἶνε πολὺ ἀπλό :

Ὁ τόπος τοῦτος εἶχε ἀνέκαθεν τὴ δική του μουσικὴ παράδοση. Παράδοση πού ἡ ἀρχὴ τῆς χάνεται στοὺς αἰῶνες κι ὅμως πάντα ὀλοζώντανη, πλούσια, πού μεταδίδεται πρὸ πάντων ἀπὸ ἐκτελεστή σ' ἐκτελεστή, μὰ πού δὲν τῆς ἔλειψαν κ' οἱ θεωρητικοὶ μελετητὲς ἀπὸ τοὺς πιὸ ἀρχαίους καιροὺς ὡς χτὲς καὶ προχτὲς, ὡς σήμερα. Ἡ παράδοση αὐτὴ πρὶν ἀπὸ λίγο καιρὸν ἀκόμα, ἐλάχιστο γιὰ τὴ μακρινὴ ζωὴ τῆς, ἐπικρατοῦσε μόνη τῆς, ἀναμφισβήτητη, χωρὶς συναγωνιστή. Ὑστερα ὅμως ἀπὸ τὴ δημιουργία ἐλεύθερου ἑλληνικοῦ κράτους, ἀπὸ κεῖ πού θὰ περίμενε κανεὶς συστηματικώτερη μελέτη καὶ νέαν ἀνθιστὴ τῆς ντόπιας μουσικῆς, συνέβηκε τοῦτο τ' ἀναπάντεχο : Ὅλη ἡ ἐπίσημη ζωὴ, θέατρο, συναυλία, σχολεῖο, σὰ νὰ μὴν ὑπῆρχε ἡ μουσικὴ αὐτή, τὴν ἀγνόησε ὀλότλα κ' ἔφερε ἔτοιμη ἀπ' ἔξω τὴ

μουσικὴ τῆς δυτικῆς Εὐρώπης. (*) Ἐτσι δὲν ἄργησε νὰ δημιουργηθῆι σὲ πολλοὺς ἀπὸ μᾶς, πὲς σὲ ὄλους τοὺς λίγο ἢ πολὺ μορφωμένους νεοέλληνες καὶ πρὸ πάντων σὲ κείνους πού φιλοτιμοῦνται νὰ περνοῦν γιὰ μορφωμένοι, μιὰ παράξενη προοπτικὴ τοῦ μουσικοῦ ζητήματος πού θυμίζει τὶς γλωσσικῆς μας ἀντιλήψεις πρὶν ἀπ' τὸ Ψυχάρι. Ἐτσι πιστεύεται γενικὰ πὸς ἡ μόνη μουσικὴ πού μπορεῖ νὰ διδαχτεῖ κι ἀξίζει τὸν κόπο νὰ μαθευτεῖ εἶνε ἡ εὐρωπαϊκὴ. Ἡ μόνη πού ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐμφανίζεται σ' ἐπίσημες ὥρες. Τυπικὸ δεῖγμα τῆς στάσης αὐτῆς εἶνε κ' ἡ μουσικὴ βραδυνὰ τοῦ «Φιλοτεχνικοῦ» μᾶς πού μούδωκε τὴν ἀφορμὴ γιὰ τοῦτο τὸ σημεῖωμα.

Εἶμαι βέβαιος πὸς θὰ ξάφνιζε κανεὶς πολὺ ὄσους ἀπὸ μᾶς εἶνε ὀπαδοὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς ἂν τοὺς ἔλεγε πὸς τὸ λαϊκὸ τραγοῦδι π. χ., μέρος ἀπὸ τὰ σημαντικώτερα τῆς ντόπιας μουσικῆς παράδοσης, εἶνε ἄλλο τίποτα παρὰ ἀπλό κι αὐτόματο φυσικὸ φαινόμενο σὰν τὸ σφύριγμα τοῦ ἀέρα, ἢ, τὸ πολὺ, τὸ κελάϊδημα τοῦ πουλιοῦ. Ἄν τοὺς ἔλεγε πὸς εἶνε συνειδητὴ ἀνθρώπινη τέχνη μὲ τοὺς νόμους καὶ τοὺς κανόνες τῆς—ἀπαράλλα-

*) Μόνη τῆς ἡ Ἐκκλησία ἀντιστάθηκε κι ἀντιστέκεται ἀκόμα, ἂν καὶ δὲν τὸ κάνει οὔτε πάντα, οὔτε παντοῦ. Τὰ ὅσα περιορίζει ἔτσι εἶνε πολυτιμώτατα. Ὡς τόσο δὲν πρέπει νὰ νομίσουμε πὸς ἡ προσκόλλησή τῆς αὐτῆ στὴν παράδοση ἔχει σημασία καθ'αυτὸ μουσικῆ, σημασία συνειδητῆς προτίμησης. Ὁργανισμὸς ἀπὸ τὴ φύση τοῦ συντηρητικὸς, ἡ Ἐκκλησία ἐφαρμόζει κ' ἐδῶ τὸ γενικὸ τῆς πνεῦμα κι οὔτε πρέπει νὰ περιμένουμε ἀπὸ μέρος τῆς ἀντίστασης πέρα ἀπὸ ὀρισμένα ὄρια, γιὰτὶ βέβαια τὸ ζήτημα τῆς μουσικῆς δὲν εἶνε στὰ μάτια τῆς παρὰ λεπτομέρεια. Ἄν ἐνδιαφερόμαστε γιὰ τοὺς θησαυροὺς τῆς ἐκκλησιαστικῆς μας μουσικῆς καὶ τὴ διάσωσή τους θὰ πρέπει νὰ τοὺς προσέξουμε περισσότερο ὅσο εἶνε καιρὸς ἀκόμα.

Ο ΑΠΟΜΑΧΟΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

ΣΧΕΔΙΟ ΚΑΙ ΛΙΝΟΛΕΟΥΜ ΤΟΥ ΜΙΑΤΗ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΪΔΗ
'Από την συλλογή του δ. Rudolf Helm

χτα ὅπως κ' ἡ ὠδικὴ τῶν εὐρωπαίων ἔχει κ' ἐκείνη τοὺς δικούς της νόμους καὶ κανόνες—ὅτι μπορεῖ νὰ διδάχτῃ καὶ νὰ μαθευτῇ ὅπως κ' ἐκείνη, ὅτι τέ ος ἢ ἐκτέλεσί της μπορεῖ νὰ βιολογηθεῖ ποιοτικά ὅπως καὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς. Για νὰ φθομε σὲ πῶς λεπτομερειακὰ παραδείγματα: ἂν ὁ λαϊκὸς τραγουδιστὴς δὲν ξεκαθαρίζει κοφτὰ τὶς νότες τῆς κλίμακάς του τὴ μίαν ἀπὸ τὴν ἄλλη, παρὰ πηγαίνει ἀνάμεσ' ἀπὸ τοὺς κύριους τῆς οὐδύγους, πὺ τοῦτοι εἶνε σταθεροί, μὲ «καμπύλη ρευστότητα» κατὰ τὸ χαρακτηρισμὸ τοῦ Κώστα Σφακιανάκη, δὲν τὸ κάνει ἀπὸ ἄγνοια, γιατί τάχα δὲν εὐτύχησε νὰ διδάχτῃ τὸ σωστὸ τρόπο πὺ τραγουδοῦν σὲ κανένα ἀπὸ τὰ ὠδεῖα μας. Αὐτὴ ἢ ρευστότητα, μεγάλο σφάλμα γιὰ τὴν εὐρωπαϊκὴ ὠδική, εἶνε

ἀκριβῶς ἀπὸ τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικὰ τῆς μουσικῆς μας, εἶνε τὸ ζωῶια της, εἶνε νόμος της. Τὸ ἀντίθετο εἶνε τὸ λάθος. Καὶ νὰ ἢ ἀπόδειξη: Ὅταν κανέν' ἀπὸ τὰ λαϊκά μας τραγούδια, μεταγραμμένο στὸ εὐρωπαϊκὸ σύστημα, τραγουδηθεῖ πάνω στὶς κοφτές του κλίμακες, ἄς ποῦμε ἀπὸ κανένα μαθητὴ τῶν ὠδεῶν μας, χωρὶς τὴν «καμπύλη ρευστότητα» πὺ ἀναφέραμε, τὸ ἀποτέλεσμα εἶνε τόσο γελοῖο καὶ βίρβαρο ὅσο κι ὅ,τι ἀκοῦμε καμιά φορὰ ἀπὸ κάτι δεσποινίδια πὺ τὸ θαροῦν τρομερὰ σὺς νὰ προφέρουν τὰ ἑλληνικά μὲ γαλλικὴ ἢ ἐγγλέζικη προφορὰ σὰν κάτι ξένο, λέγοντας π. χ. γὼ τὸ ρῶ, σ τὸ κ ἢ π ο ἀντὶ στὸν κῆπο κλπ.

Θὰ εἶχε νὰ πῆ κανεὶς πολλά, σύγγραμμα ὀλόκληρο, γιὰ τὴν ἄσκοπη, τὴν ἄδικη αὐτὴ

ἀντικατάσταση καὶ τὶς αἰτίες της. Μὰ καὶ μὲ τὰ λίγα πὺ εἶπα ἀφήκα, νομίζω, νὰ ἐννοηθεῖ ὅτι, ἂν φταίει κάποιος, φταίμ' ἐμεῖς κ' ὄχι ἢ μουσική μας. Περιορίζοντάς τὴν ἀναγκαστικά στὸ μέρος ἐκεῖνο τοῦ ἔθνους τὸ ἀγράμματο, τὸ ἀμόρφωτο καὶ τὸ εἰλικρινές, πὺ δὲν εἶχε οὔτε τὰ μέσα, οὔτε τὸν καιρὸ, μὰ οὔτε καὶ τὴν ὀρεξὴ βέβαια ν' ἀλλάξει μουσική, μὰς εἶνε εὐκόλο ὕστερα νὰ τῆς κολλοῦμε καὶ τὴ ρετινιὰ τῆς «προστυχιᾶς» καὶ νὰ στραβώνουμε τὰ μούτρα ὅταν τὴν ἀκοῦμε. Τὸ ἴδιο ἀκριβῶς δὲ γινόταν κάποτε καὶ μὲ τὴ γλῶσσα μας;

Εἶνε κάτι λέξεις συνθήματα πὺ ὅταν εἶνε τῆς μόδας, γερμίζουν τὸ μάτι καὶ κάνουν νὰ φαίνεται πὺς λὲς κάτι σπουδαῖο. Ἔτσι ἦταν κάποτε ἢ λέξη ἐπιστήμη. Τίποτα δὲ

σοῦ ἀποστόμωνε τὸ νεοέλληνα πρὶν ἀπὸ μιᾶ δυὸ γενιᾶς ὅσο νὰ τοῦλεγε ἀπότομα : «τοῦτο εἶνε ἐπιστημονικό». ἢ «ἐκεῖνο δὲν εἶνε». Φυσικὰ κ' ἢ μουσική μας τότε δὲν ξέφυγε τὴν καταδίκη εἰς ὄνομα τῆς ἐπιστήμης. Ἡ μόνη ἐπιστημονικὴ μουσικὴ ἦταν—θέλει καὶ ῥώτημα ;—ἢ εὐρωπαϊκὴ. Τώρα ὅταν θέλουμε νὰ καταδικάσουμε καὶ ἀνέκλητα λέμε πὼς εἶνε ξεπερασμένο. «Ὅποιος θέλει νὰ πνίξει τὸ σκυλί του—εἶνε γαλλικὴ παροιμία—λέγει πὼς λύσσαξε». Ἔτσι καὶ κείνοι πού ἢ προστυχιά δὲν τοὺς φαίνεται πιά ἀρκετὰ σοβαρὸ ἐπιχείρημα λένε μὲ ὕφος βαρυσήμαντο πὼς ἢ μουσική μας εἶνε «ξεπερασμένη». Ξεπερασμένη ἀπὸ τί ; Ἀπὸ τὸ δεκάλογο τῶν χιλιοκοπανισμένων κομματιῶν πού φτάνουν ὡς ἐμᾶς ἀπὸ δεύτερο καὶ τρίτο χέρι ; Ἀπὸ τὰ γυμνάσματα πού βασανίζουν τὰ πιάνα καὶ τ' ἀφτιά μας ; Ἀπὸ τίς παρωδίες τῶν ἰσπανικῶν μελωδιῶν πού περνώντας ἀπὸ τὸ ἐλαφρὸ μας θέατρο ξεχύθηκαν στοὺς δρόμους ; Ἡ μήπως ἀπὸ τὰ συνθέματα τῶν νεοελλήνων πού συλλαβίζουν μὲ κόπο τ' ἀρμονικὰ ἐγχειρίδια τῆς Εὐρώπης ;

Σ' ὅλ' αὐτὰ θὰ ἦταν ἀρκετὸ ν' ἀπαντήσουμε πὼς ἢ μουσική μας εἶνε καλὴ γιατί μᾶς ἀρέσει. Ξεπερασμένη ἢ ἀξεπέραστη, πρόστυχη, ξεπρόστυχη, μᾶς ἀρέσει. Νὰ δῆτε μάλιστα πού τὸ ἐπιχείρημα θὰ ἦταν κ' ἐπιστημονικό ! Μπορεῖ μιὰ χαρὰ νὰ ὑποστηριχτεῖ ἐπιστημονικώτατα ὅτι προορισμὸς τῆς μουσικῆς εἶνε ν' ἀρέσει. Ἀλλὰ ὑπάρχει ἕνας ἄλλος λόγος πού κάνει τὴ μουσική μας κατὰ τὸ ἀναντικατάστατο καὶ ξεχωριστὰ ἀπὸ τὴ σύγχρονη εὐρωπαϊκὴ. Οἱ δυὸ μουσικῆς ἔχουν ἀκολουθήσει δρόμους τόσο διαφορετικούς, βρίσκονται σὲ τόσο διαφορετικὰ σημεῖα τῆς ἐξέλιξής τους ὥστε τὸ νὰ θελήσεις ν' ἀντικαταστήσεις τὴ μιὰ μὲ τὴν ἄλλη θυμίζει τὴ λογικὴ τῶν θεμάτων τοῦ Ὀλλενδόρφου, ὅπου συναντούσαμε προτάσεις σὰν καὶ αὐτὴ :

— Ἔχετε ρόδα καὶ μῆλα ;

— Ὁχι, δὲν ἔχω ρόδα καὶ μῆλα, ἀλλ' ἔχω τὸ κονδυλομάχαιρον τῆς γειτονίσσης.

Συγκεκριμένα βρίσκουμε ὁλοζώντανη στὴ μουσική μας τὴν ἐνότητα ποίησης, τραγου-

ΕΝΑ ΑΝΕΚΔΟΤΟ ΠΟΙΗΜΑ ΤΟΥ ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗ

Τις μέρες αὐτὲς σὲ ἕνα οἰκογενειακὸ ἀρχεῖο τῆς πόλης μας βρέθηκε τυχαῖα μαζί μὲ ἄλλα χειρόγραφα τοῦ Δημητρίου Ν. Βερναρδάκη καὶ τὸ εὐτράπελο αὐτὸ ποίημά του, τὸ ὁποῖο ἀπευθύνεται σὲ ἀγνωστὸ μας γιατρὸ Στρατῆ καὶ παραχωρήθηκε εὐγενικὰ στὴν διεύθυνση τοῦ περιοδικοῦ μας ἀπὸ φιλόμουσο συμπολίτη.

Τοῦ Ἰπποκράτους, ὦ Στρατῆ, κρατεῖς τὴν τέχνη ἀπ' τ' αὐτί.

Ὁ νοῦς σου ὅμως εἰς αὐτὴ δὲν μένει, ἀεροβατεῖ στὴν ἀτμοσφαῖρα καὶ ζητεῖ τῶν ὄντων λόγον. Διατί τὸ πᾶν ἐπλάσθη ; τί κρατεῖ τὸν ἥλιον καὶ ἀκίνητε ; καὶ ἐνῶ ἢ γῆ εἶναι κυρτὴ καὶ εἰς τὸν ἀέρα ἀφητὴ ὁ ἄνθρωπος ἀδυνατεῖ ν' ἀποσπασθῆ ἀπὸ αὐτὴ καὶ αἰωνίως γῆν πατεῖ ; Ἀλλὰ ἢ σκέψις σου δετὴ καὶ ἐδῶ δὲν μένει, παραιτεῖ τὸ θέμα τοῦτο, καὶ ζητεῖ ἢ φύσις ὅλη διατί ἀόρατος καὶ ὁρατὴ, νὰ εἶναι πέπρωται φθαρτὴ ; Ἐὰν οἱ ἄνθρωποι θνητοὶ ἐπλάσθημεν, τί ἀπαιτεῖ τὸ λογικὸν καὶ νοητεῖ ἢ κρίσις ; ἀραγε λυτὴ εἶναι ἢ πρότασις αὐτὴ, ἢ ἄλυτος καὶ διατί ; Ὁ νοῦς λοιπὸν ἀδυνατεῖ ἐδῶ νὰ μείνῃ, παραιτεῖ τὸν οὐρανὸν καὶ γῆν πατεῖ. Ὁ ἄνθρωπος εἶν' ἀρκετὴ μελέτη, καὶ ν' ἀμφισβητῆ δὲν ἔχει τίς, ψηλαφητὴ ἢ ἐπιστῆμη καὶ θετή. Ἡ φύσις τὸ λοιπὸν διττή ; Ψυχὴ καὶ σῶμα. Διατί ; Οἱ λόγοι εἶναι περιττοί, λοιπὸν τὸ σῶμα, καὶ ἴστοι αἱ φλέβες καὶ ἢ ἀορτὴ, τὰ νεῦρα καὶ οἱ ἐμετοί, τὸ ῥιγος καὶ οἱ πυρετοί. Λοιπὸν ψυχὴ. Τί ἀπαιτεῖ ἢ κοινωνία ; Τί κρατεῖ τὸν ἄνθρωπον ; Ἡ ἀρετὴ. Ἡ πόλις μᾶς υἰοθετεῖ, ὁ Σόλων μᾶς νομοθετεῖ ὁ Πλάτων μᾶς ποδηγετεῖ κυβερνήσις διευθετεῖ, παιδεία μᾶς εὐεργετεῖ, σύζυγος μᾶς προικοδοτεῖ, λοιπὸν ὁ νοῦς γνωμοδοτεῖ καὶ ἢ φύσις μᾶς ὑπηρετεῖ. Κράτει λοιπὸν, φίλε Στρατῆ, εἰς μνήμην τοῦτο τὸ χαρτί.

Ἐν Μονάχῳ τῇ 12 Ὀκτωβρίου 1858

Δ. Β.

διοῦ καὶ χοροῦ. Καὶ χρειώστηκε βέβαια νὰ μᾶς χαλάσει τὸ μυαλὸ καὶ τὴν αἴσθησιν ἢ βιβλιακὴ, ἢ χαρτένια μόρφωσή μας γιὰ νὰ μὴ νοιώθουμε μὲ μᾶς τί ἀξίζει αὐτὴ ἢ ἐνότητα, τί δυνατότητες κλείνει μέσα της, τί δημιουργικὴ δύναμη. Αὐτὴ

εἶνε ἢ «ξεπερασμένη» τοὺς μουσικῆ. Πρέπει τάχα νὰ προσθέσουμε πὼς στὴ Δύση τέτοια ἐνότητα εἶνε κατὰ τὸ χαμένο, τὸ ξεχασμένο ἀπὸ αἰῶνες ;

Ὡς τόσο ἐκεῖνοι πού μιλοῦν γιὰ τὰ «ξεπερασμένα» δὲν ἔχουν ἀραγε μυριστεῖ ἀκόμα ὅτι ἂν ὑπάρχει πράγματι κατὰ τὸ ξεπερασμένο καὶ ξεπερασμένο στὴν Εὐρώπῃ τὴν ἴδια εἶνε αὐτὴ ἢ ἀντίληψη τῆς ἀπόλυτης ἀξίας τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς, πού ἕναν κινρὸ, εἶνε ἀλήθεια, εἶχε θεωρηθεῖ ἢ μόνη ἀξία νὰ ὀνομάζεται μουσικὴ ; Ξέρουν τάχα ὅτι σήμερον οἱ πιὸ εὐαίσθητοι ἀντιπρόσωποι τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς συνείδησης ἀντὶ νὰ φράζουν τ' ἀφτιά, στοὺς μακρουνούς, θορούβους, πὺ τάραξαν τὴ μουσικὴ τους εὐδαιμονία, σκύβουν μὲ ὀλοένα περισσότερη περιέργεια, σμητὰθια, ἐνδιαφέρον, πάνω σ' ὅλες τίς ἀτόξενες μουσικῆς ; Δὲ θέλω ἄλλην ἀπόδειξιν τῆς ἐξέλιξης αὐτῆς ; παρὰ τοὺς νέους φωτισμένους μουσικολόγους, καινούργιο κ' ἐλπιδοφόρο φινόμενον, πού ἀπόκτησαν μὲ τὴν καλλίτερη εὐρωπαϊκὴ μουσικὴ μόρφωση ὄχι τὴν περιφρόνησιν τῆς μουσικῆς μας παρὰ τὴ βαθύτερην ἀγάπη της, τὴν καλλίτερη κατανόησίν της. Κι ἀναφέρω τὸν Κόστα Σφακιανᾶκη, τὴ Μέλπω Μερλιέ, τὸ Θρασύβουλο Γεωργιάδη.

Ναί, ἔχουμε λόγους νὰ ἐλπίζουμε, μὰ ὄχι νὰ ἐλπίζουμε μοιρολατρικά, μὲ σταυρωμένα χέρια.

Εἶνε τάχα τόσο δύσκολο νὰ συγκροτηθεῖ μιὰ παρῆα ἀπὸ νέους μὲ κάποια πρωτοβουλία καὶ αὐτοπεποίθησιν, μὲ κουράγιο, μὲ πιὸ ἀνοιχτομάτα φιλοδοξία καὶ πρὸ πάντων πιὸ οὐσιαστικὰ φιλότεχνους, πιὸ «μερακλήδες», πού θὰ θελήσουν νὰ καλλιεργήσουν τὴ χαριτωμένη ἐνότητα πού λέγαμε, ποίηση, τραγούδι καὶ χορὸ, καὶ νὰ μᾶς τὴν παρουσιάσουν ὄχι βέβαια μεταξὺ μας, ὄχι σὲ καμμιὰ παράμερον ταβέρνα, παρὰ φανερὰ καὶ τιμημένα ; Δὲ θάταν καθόλου ἀταίριαστο γιὰ τὸ νησὶ τῆς Σαπφῶς καὶ τοῦ Ἀλκαίου.

Κάποτε, μὲρὸς σ' ἕνα φιλόσοφο ἀρνητὴ τῆς κίνησιν, ὁ ἀντίπαλός του, ἀντὶ νὰ χάνει τὰ λόγια του, βάλθηκε νὰ περπατεῖ.

Α. ΠΡΩΤΟΠΑΤΣΗΣ

ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ Η ΕΠΟΧΗ ΜΑΣ

Στο περιοδικό «Επαρχιακά Γράμματα» (τεύχος 1 Μάρτης 1944), που βγαίνει στην Αθήνα, σχολιάζεται το έκπληκτικό φαινόμενο της έκδοσης πληθώρας βιβλίων και η μεγάλη πνευματική κίνηση της πρωτεύουσας.

Το περιοδικό εξηγεί την εξαιρετική αυτή κίνηση από δυο λόγους: από τη συγκέντρωση πολλών λογοτεχνών—και μάλιστα νέων—της επαρχίας στην πρωτεύουσα και από τη μοναδική απασχόληση του κόσμου με το βιβλίο ύστερα από τους περιορισμούς, που δοκιμάζει έξω από το σπίτι.

Στους δυο αυτούς λόγους, που βρίσκει το αθηναϊκό περιοδικό, μπορούμε να προσθέσουμε και τρίτο σύμφωνα με το πνεύμα του: πώς η τάξη των ανθρώπων που ασχολούνται με τα Γράμματα και τις Τέχνες, ύστερα από την φοβερή κρίση που περνά, ρίχτηκε στην έκδοση βιβλίων και περιοδικών και στη μετάφραση πολλών ξένων έργων, όταν δέ μπορεί είτε δεν θέλει να παραγάγει πρωτότυπα. Πραγματικά στους καταλόγους βλέπουμε πάρα πολλά μεταφρασμένα βιβλία και αρκετά απ' αυτά σχετίζονται με τη ζωγραφική.

Όμως δυο άλλα αθηναϊκά περιοδικά προχωρούν βαθύτερα και βρίσκουν μια εξήγηση, που συμπιπτει με τη δική μας, που θα εκθέσουμε παρακάτω. Το περιοδικό «Νέον Πνεύμα» (φύλλο 1—2 Γενάρης—Φλεβάρης 1944) στο άρθρο του «Τι πιστεύουμε» γράφει «... Βέβα α κάθε πόλεμος και κάθε μεσοπόλεμος φέρνει τ τοιους οργασμούς, φέρνει ακόμα και πνεύμα, πνεύμα που βγαίνει από την ίδια την εποχή των μεσοπολέμων, που κατασταλάζει μεταπολεμικά και φτιάχνει την καινούρια εποχή, τον καινούριο καιρό, το νέο πνεύμα. Άνήσυχια λοιπόν χρόνια, που ο καθένας μας εξωτερικεύει τη δύναμη που νοιώθει μέσα του με οποιον τρόπο βρίσκει πρόσφορο...»

Ο Γιώργος Παπαλεονάρδος, συντάκτης του περιοδικού «Τέχνη και Ζωή» (φύλλο 3 Γενάρης 1944) μιλά π.ο συγκεκριμένα «... Ως τόσο ξεκινάμε από μια βασική σκέψη. Η σημερινή πνευματική κίνηση, ανεξάρτητα από πρόσωπα και τάσεις, μέσα σ' ένα τόσο δραματικό περιβάλλον, είναι αυτή καθαυτή ένα ευδιάκριτο σημάδι αισιοδοξίας, φως αίθριο και ζωογόνο για τον άνθρωπο και το μέλλον του. Γιατί είναι προνόμιο των ανθρώπων και στις ώρες της καταστροφής να προετοιμάζει την αύριανή του αναδημοιργία».

Και τα δυο λοιπόν περιοδικά διαπιστώνουν μέσα στις δύσκολες στιγμές που περνάμε μια πνευματική δράση, που την γεννά η εποχή της κρίσης. Και αυτήν την διαπίστωση θα προσπαθήσουμε να ερμηνεύσουμε παρακάτω πλατύτερα.

Θά ήταν πολύ φυσικό να μην περιμένουμε σήμερα καμιάν αξιολογή πνευματική εκδήλωση, τουλάχιστο

από το μεγαλύτερο μέρος του λαού. Γιατί η φτώχεια, η κακομοιριά, το καθημερινό κυνήγι του ψωμιού δεν αφήνει καιρό στους ανθρώπους να απασχοληθούν με το πνεύμα, κι αν πάλι βρουν καιρό, δεν έχουν τα μέσα και τη διάθεση να δώσουν μορφή στα πνευματικά προβλήματα που τους ταράζουν. Έξω δηλαδή από τη χρησιμοποίηση των πνευματικών δυνάμεων για τον καθημερινόν αγώνα, δε θά μπορούσε να υπάρξει άλλη πλατύτερη πνευματική ζωή.

Την άποψη αυτή μπορεί να τη δεχτεί μονάχα μια επιπόλαιη αντίληψη, που βλέπει τα πράγματα μηχανικά και δεν καταλαβαίνει τη βιολογική σημασία του πνεύματος στις δύσκολες στιγμές της ζωής. Η πνευματική δραστηριότητα—ψυχολογικά εξεταζόμενη—εξαρτάται από τη θέση των ανθρώπων μέσα στο φυσικοκοινωνικό περιβάλλον. Ξέρουμε από τη βιολογία, πώς οι δύσκολες στιγμές της ζωής θέτουν σε συνταραχτική κίνηση ολόκληρο το ψυχοφυσικό σύστημα κάθε ζωντανής ύπαρξης, απαιτώντας απ' αυτήν ανάλογες αντιδράσεις, για να μπορέσει να υπάρχει μέσα στις καινούριες συνθήκες. Αυτό γίνεται πολύ περισσότερο στον άνθρωπο, που η κοινωνική εξέλιξη τον ανέβασε σε ανώτερο ψυχικό επίπεδο. Γι' αυτό και ο τρόπος που αντιδρά είναι πιο λεπτός και πιο πολύπλοκος. Στο συμπέρασμα, που βγαίνει από τις γραμμές αυτές, θά μπορούσε κανένας να διατυπώσει την αντίρρηση, που θίξαμε παραπάνω. Ναι, ο άνθρωπος στο σημερινό αγώνα ύπαρξης επιστρατεύει όλες τις πνευματικές του δυνάμεις, για να μπορέσει να τα βγάλει πέρα μέσα στις καινούριες συνθήκες, μα η μεγάλη εξάντληση δεν του δίνει ούτε τον καιρό ούτε τα μέσα, να απασχοληθεί περισσότερο και να δώσει μορφή στα προβλήματα, που τυραννούν τη ψυχή του. Αυτό είναι σωστό. Είναι όμως επίσης βέβαιο, πώς η σημερινή δύσκολη ζωή βάζει αναγκαστικά στη ψυχή του προβλήματα, αδιάφορα αν του λείπει ο καιρός και η δύναμη να τα λύσει. Και αυτό συμβαίνει σε ανθρώπους, που περισσότερο τους τυράννησε η σημερινή κατάσταση. Έχουν τα περισσότερα και μεγαλύτερα προβλήματα, μα δεν έχουν τη δύναμη να τα κατευθύνουν. Έπειτα δεν είναι μονάχα τα ζητήματα της καθημερινής βιοπάλης, παρά και άλλα που ξεπερνούν τον κύκλο του Τώρα και προετοιμάζουν τη ψυχή για μια μελλοντική δραστηριότητα, που θά εξασφαλίσει στον άνθρωπο μια πλατύτερη και καλλίτερη ζωή.

Τα διάφορα προβλήματα, που γεννιούνται από την ώριμη θέση του ατόμου μέσα στο κοινωνικό περιβάλλον, μπαίνουν στη ψυχή και τονίζουν την ύπαρξή της με τρεις τρόπους: με την εμπνευση, (αν ο άνθρωπος είναι καλλιτέχνης), με τις εικόνες του όνειρου και με τη σκέψη. Η σκέψη, που άλλοτε είναι απάντηση στο πρό-

βλημα που απασχολεί τον άνθρωπο και άλλοτε μπάζει το ίδιο το πρόβλημα σαν ερώτημα, γεννιέται ύστερα από μια ασύνειδη προετοιμασία. Στη ψυχή δηλαδή παρουσιάζεται έτοιμη, αναπάντεχη, ξαφνική, χωρίς να μπορούμε εμείς να την ετοιμάσουμε με τη θέλησή μας. Είναι απροσδιόριστος ο χρόνος, που θά λάμψει. Μοιάζει στο μηχανισμό της με την εμπνευση και με τις εικόνες του όνειρου και διαφέρει απ' αυτές στο περιεχόμενο. Είναι πιο αφηρημένη. Πάντα την προετοιμάζει το πρόβλημα, που γεννιέται από την επαφή ατόμου—περιβάλλοντος. Η θέλησή μας θά παίξει το ρόλο της ύστερα. Η δημιουργικότητα και η πρωτοτυπία είναι ανεξάρτητα από τη θέλησή μας, είναι ασύνειδη. Γι' αυτό στην εμπνευση απέδωκαν ανέκαθεν οι άνθρωποι μεταφυσική σημασία. Παραδέχτηκαν, πώς η εμπνευση είτε η σκέψη, τόσο ξαφνικές και τόσο απότομες, προέρχονται από τους θεούς. Είναι «δαιμόνιες». Πολύ όμορφα το εκφράζει αυτό σ' ένα ποίημά του ο γερμανός ποιητής Schiller. Το πνεύμα, γράφει, είναι κάτι που γεννιέται απότομα, ενώ κάθε τι στον κόσμο γίνεται άργα. Η σκέψη γεννιέται σαν το φως, σαν την αστραπή και χάνεται πάλι, όπως χάνονται τα χρώματα του ουρανού. Γι' αυτό σημασία έχει η στιγμή, που θάρτη η εμπνευση. Το ποίημα επιγράφεται «Η εύλογία της στιγμής». Κι αυτό είναι δώρο του Θεού, έρχεται από τα σύννεφα, από τον κόλπο των θεών σαν εύτυχία στους ανθρώπους. Άς είναι εύλογη μιά τέτοια στιγμή!

Η θέση, που παίρνει η ψυχή—είτε πιο επιστημονικά—ή συνείδηση μπροστά στην απραγία της σκέψης είναι δυο ειδών: Είτε θά απασχοληθεί με την άρχικά κάπως σκοτεινή και άοριστη σκέψη, προσπαθώντας να την αναπτύξει και να την ερμηνεύσει με βοήθημα την πραγματικότητα και τότε θάχουμε τον τύπο της διανόησης—είτε θά την αγνοήσει και θά αγωνιστεί να την πνίξει στη γένεσή της και τότε θάχουμε το φαινόμενο των περισσότερων ανθρώπων, που δεν σκέφτονται πίνω στα ζητήματα της ζωής και του κόσμου και θέλουν με κάθε τρόπο να αποφύγουν αυτόν τον εφιάλτη. Στην πρώτη περίπτωση η ανθρώπινη συνείδηση θά αναπτύξει το πρόβλημα που έθεσε ώριμη ιστορική εποχή και θά προσπαθήσει να αντιδράσει σωστά. Όταν αγνοήσει τη σκέψη, ο άνθρωπος γίνεται δούλος της πραγματικότητας, ανίκανος να την κυριαρχήσει και να τη διευθύνει προς το δικό του σκοπό.

Που πρέπει να αποδώσουμε αυτήν την αδυναμία της συνείδησης, να αναπτύξει το πρόβλημα, που εκδηλώνεται με τη σκέψη, με λίγα λόγια που πρέπει να αποδώσουμε την ανικανότητα του ανθρώπου να διανοηθεί;

Ο γερμανός φιλόσοφος Kant στη λαμπρή του μελέτη για το

ΣΤΟ ΦΩΤΟΝΗΣΙ

Στὸ φωτονῆσι ξανά νὰ βρεθοῦμε
βοηθᾶτε φτερά!
Τὸν ἥλιο, ποὺ γέρνει καὶ σβεῖ, νὰ χαροῦμε
τὴν ὥρα ποὺ ἀνθεῖ στὰ νερά,
τὰ τρεμάμενα, ὀλόξανθο δεῖλι.
'Ανοιχτὴ τοῦ ναοῦ καρτερᾶ πάλ' ἡ πύλη
τὴ χαμένη ψυχὴ νὰ δεχτεῖ, ποὺ τὸ δρόμο ἔχει χάσει
στὴν πλατιὰ ταξιδεύοντας πλάση.

Νᾶταν πάλι νὰ νιώσω ὅπως τότες, παιδί,
τὴν ἀρούρα
τοῦ κυμάτου ποὺ σπάει στοῦ νησιοῦ μας τοὺς βράχους
γιὰ ν' ἀκούω σκυφτὸς στῆς Γραφῆς τὴ σπουδὴ
τοῦ Δαβὶδ τὴ κινύρα!

Πῶς βιάστηκαν ἔτσι καὶ φύγαν τὰ χρόνια!
Σὰ νᾶτανε χτέες, ποὺ τὰ πεῦκα ἔτσ' ὡς γέρναν,
θυμάμαι,
μαζὶ τοὺς ψυχὴ μου καὶ σένα σὲ παῖρναν
ψηλὰ στ' ἀκροκλώνια.

ᾠ! πᾶμε,
καὶ «εὐγεί τὸ δεῖλι,
κ' εἶν' ὁμορφὴ ἡ νύχτα κ' ἡ πύλη
σφαλᾶ. Κι' ἂν μιὰ τέτοια νυχτιὰ ξελογιάστρα
ξανά σὲ γελάσουνε τ' ἄστρα
γιὰ πάντα πιά τότες ψυχὴ τρελλοκόρη
σὲ παίρνουν παγάνες καὶ Πᾶνες στὰ ὄρη.
(1925. Ἀνέκδοτο).

Κ. ΦΡΙΛΙΓΓΟΣ

Διαφωτισμὸ («Was ist die Aufklärung» 1784) θεωρεῖ τὴν ὀκνηρία καὶ τὴ δειλία σὰν τὶς δυὸ κύριες αἰτίες, ποὺ κράτισαν τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν ἀνθρώπων μακριὰ ἀπὸ τὴν ἰκανότητα νὰ χρησιμοποιήσουν τὴ διάνοιά τους. Ἡ ὀκνηρία λέγει, ἔχει βάση τὴ συνήθεια. Τὸν ἄνθρωπο τὸν συνήθισαν νὰ μὴ σκέφτεται. Τὴ δειλία πάλι τὴν γεννᾷ ἡ δυσκολία καὶ ὁ κίνδυνος τῆς διανόησης. Οἱ διάφοροι κηδεμόνες, ποὺ πῆραν τοὺς ἀνθρώπους κάτω ἀπὸ τὴν προστασία τους, φρόντισαν νὰ τοὺς κάνουν νὰ χάσουν τὸ θάρρος τους, νὰ μὴν ἐμπιστεύονται στὴ διάνοιά τους. Γι' αὐτὸ σύνθημα τοῦ Διαφωτισμοῦ ἦταν «Τόλμησε νὰ σκεφτῆς!» Ὁ Kant γράφει «ἀφοῦ στὴν ἀρχὴ (οἱ διάφοροι κηδεμόνες) ἔκαναν κουτὰ τὰ σπιτικά τους ζῶα καὶ πῆραν φοβερὲς προφυλάξεις νὰ μὴν τολμήσουν νὰ κάνουν βῆμα τὰ ἀγαθὰ αἰτιά πλάσματα ἔξω ἀπὸ τὸ μουροδίστικο καροτσάκι ποὺ τὰ ἔκλεισαν, ὕστερα τοὺς δείχνουν τὸν κίνδυνο ποὺ τὰ ἀπειλεῖ, ἂν ἐπιχειρήσουν νὰ κάνουν βῆμα μονάχα τους». Πραγματικὰ ἡ ἔλλειψη θάρρους εἶναι ἡ κύρια αἰτία τῆς ἀνικανότητας γιὰ διανόηση ποὺ ὁ Kant τὴν ἀναλύει σὲ δυὸ ἔννοιες. Οἱ ἄνθρωποι συνήθισαν νὰ μὴν προσέχουν στὴν ἐσωτερικὴ αὐτὴ φωνή, στὸ δαιμόνιο αὐτὸ ποὺ λέγεται σκέψη. Γιὰ νὰ συνηθίσουν νὰ κουφαίνουν, χρειάστηκαν ὀρισμένες κοινωνικὲς συνθήκες. Καὶ γιὰ νὰ συμπληρώσουμε τὴν αἰτιολογία, πρέπει νὰ δεχθοῦμε πὺς ἡ ἔλλειψη προέρχεται κι ἀπὸ τὴν ἀμορφωσιά, ἀποτελεσμα πάλι ὀρι-

σμένων κοινωνικῶν συνθηκῶν. Ἡ μόρφωση εἶναι ἐκείνη, ποὺ θὰ μᾶς δώσῃ τὴν τόλμη νὰ ἀκοῦμε τὴν ἐσωτερικὴ φωνή. Γιατὶ μέσα στὴ μόρφωση ὑπάρχει ἡ ὁμαδικὴ θέληση ὀλόκληρης τῆς ἀνθρωπότητος νὰ ἀντικρῦξῃ μὲ θάρρος τὰ ζητήματα, ποὺ θέτει κάθε ἐποχὴ καὶ νὰ προχωρήσῃ μὲ σταθερὸ βῆμα στὴν πρόοδο. Γιὰ νὰ τολμήσῃ ὁ ἄνθρωπος νὰ ἀντικρῦξῃ τὰ φυσικὰ φαινόμενα, νὰ σκύψῃ ἀπάνω στὸ δράμα τῶν ὁμοίων του, γιὰ μελετήσῃ τὸν κόσμο τῆς ψυχῆς του καὶ νὰ ἀναλύσῃ τὰ προϊόντα ποὺ δημιούργησε τὸ πνεῦμα, χρειάστηκε δουλειὰ πολλῶν ἀνθρώπων καὶ πολλῶν αἰώνων. Ἡ ὁμαδικὴ αὐτὴ θέληση μᾶς δίνει τὸ θάρρος νὰ συνεχίσουμε κι ἐμεῖς τὴν προσπάθεια καὶ τὸν ἀγῶνα ἀφοῦ κι ἄλλοι σὰν ἐμᾶς τόλμησαν. Μὲ τὴ μόρφωση ὄχι μονάχα μαθαίνουμε νὰ ἀποφασίζουμε, ἀλλὰ καὶ ἀποχτοῦμε πεποίθηση στὸν ἑαυτὸ μας, ποὺ κάτι πρέπει νὰ προσφέρῃ στὴ πρόοδο. «Αὐτὸ (τὸ νὰ ἀρνηθῶμε δηλαδὴ τὴ διανόηση) θάταν ἔγκλημα ἐνάντια στὴν ἀνθρώπινη φύση, ποὺ ὁ πρωταρχικὸς τῆς προορισμὸς βρίσκεται ἴσῃ-ἴσῃ στὴν ἴδια τὴν πρόοδο» γράφει ὁ Kant στὴν πραγματεία, ποὺ ἀναφέραμε. Ἡ γνώση τῆς δικιάς μας ἀξίας κοντὰ στὴν ἀξία τῶν ἀνθρώπων, ποὺ ἐργάστηκαν γιὰ τὴν πρόοδο, νικά τὴ δειλία ποὺ ἔχουμε νὰ ἀντικρῦσομε τὰ προβλήματα, ποὺ θέτει ἡ ἐποχὴ ποὺ ζοῦμε. Ἀντὶ νὰ προσπαθοῦμε νὰ ναρκώσουμε μὲ τὰ διάφορα ναρκωτικά τὴ σκέψη, παίρνουμε τὴν ὑποχρέωση νὰ κутτάξουμε μὲ θάρρος καὶ νὰ λύσουμε

τὰ διάφορα προβλήματα.

Ὑστερα ἀπὸ τὰ παραπάνω μποροῦμε νὰ διατυπώσουμε σὰν συμπέρασμα, πὺς γιὰ νὰ διανοηθῇ ὁ ἄνθρωπος χρειάζεται δυὸ ὅρους: 1) Τὸ πρόβλημα ποὺ γεννιέται ἀπὸ τὴ θέση τῶν ἀνθρώπων μέσα στὸ φυσικοκοινωνικὸ περιβάλλον. 2) Κάποιο θάρρος νὰ ἀντικρῦσεις, νὰ ἐρημεύσεις καὶ νὰ ἀναπτύξῃς τὸ πρόβλημα, ποὺ γεννήθηκε στὴ ψυχὴ σου.

Ἀπὸ τοὺς δυὸ παράγοντες ὁ πρῶτος εἶναι πιὸ σπουδαῖος. Αὐτὸς σὲ ὀρισμένες ἐποχὲς παίρνει τὴ δύναμη νὰ σπρώξῃ πιὸ πολὺ τὴ συνείδηση πρὸς τὴ δράση καὶ νὰ νικήσῃ ἔτσι τὴ δειλία, τὴν ὀκνηρία καὶ τὴν ἀμορφωσιά. Τὰ προβλήματα τῆς ἐποχῆς θὰ κάνουν νὰ δουλέψῃ ἔντονα καὶ τὸ πιὸ ὀκνηρὸ μυαλό. Ὅλα τὰ φαινόμενα γύρω μας δείχνουν, πὺς περνᾶμε μιὰν ἀνήτχη ἐποχὴ, μιὰ ἐποχὴ κρίσης, ποὺ χαρακτηριστικὸ τῆς εἶναι τὸ πέρασμα ἀπὸ μιὰ μορφὴ σὲ ἄλλη, καὶ κατὰ συνέπεια μιὰ ἀστάθεια. Καὶ ἡ ἀνησυχία αὐτῆ, ὁ γρήγορος ρυθμὸς τῶν μεταπτώσεων ἀσταταίνει ταχτεῖ ἀ τὴ συνείδηση μας καὶ τὴν ἀναγκάζει νὰ βρῖσκειται σὲ παντοεινὴ ἐπιφυλακὴ. Τὸ αἰσθημα ποὺ δικιμίζουμε δὲν εἶναι ἡ πλήξη, ποὺ τὴν γεννοῦν στεῖρες γιὰ δημιουργία ἐποχῆς. Τὸ σημερινὸ αἰσθημα εἶναι ἡ γωνία. Ἡ ψυχὴ μας δὲν ξέρει ἀνάπαυση. Ὅλο καὶ καινούρια προβλήματα τὴν πολιορκοῦν, χωρὶς νὰ μποροῦμε νὰ τὰ ἀγνοήσομε, ὅπως γινόταν σὲ ἄλλες ἐποχὲς, τότες ποὺ τεχνητὰ ἀπομακρύνανε τοὺς ἀνθρώπους ἀπ' αὐτὰ φιλίχγοντας ἕναν ψεύτικο κόσμο, ἱκανὸ νὰ τραβήξῃ τὴ λαχτᾶρα του. πὺν γενιόταν σὰν προστάθεια ἀπελευθέρωσης ἀπὸ τὴν πλήξη. Σήμερα ἡ ἐποχὴ μὲ τὴν ἀνησυχία τῆς, μὲ τὴ διαδοχὴ τῶν γεγονότων βάζει ὡμὰ καὶ ἀπατητικὰ τα προβλήματα στὸν ἄνθρωπο. Δὲν τὸν ἀφίνει νὰ φύγει, νὰ τὰ ἀγνοήτῃ. Τὸν βάζει νὰ παίξῃ τὸν πιὸ δραματικὸ ρόλο, τὸν πιὸ ζωντανό. Γι' αὐτὸ ἡ φιλοσοφία τοῦ Heidegger θεωρεῖ τὴν κρίση σὰν «πηγὴ ζωντανίας» καὶ τῆς ἔδωκε τὴ μεγάλη σημασίη στὴ Λογικὴ. Πραγματικὰ ἡ σημερινὴ κρίση φέρνει τὴν ἔντονη ζωὴ, κάνει τὸν ἄνθρωπο νὰ ἐπιστρατεύσῃ ὅλες του τὶς ἰκανότητες.

Αὐτὴ ἡ ζωντανία μπορεῖ νὰ μὴ φτάνῃ στὸ σημεῖο νὰ φέρῃ ἀμεσοὺς καρπούς. Πρέπει ὅμως νὰ μαστε βέβαοι, πὺς γίνεται μιὰ μεγάλη προετοιμασία μέσα στὶς συνειδήσεις τῶν ἀνθρώπων, νὰ μὴν ἀφήσουν ἄλυτα τὰ προβλήματα ποὺ ταράζουν τὴν ψυχὴ τους. Ὅσοι εἶχαν τὸ θάρρος, ποὺ τοὺς ἔδωκε ἡ μόρφωση, μπόρεσαν καὶ μέσα στὴν ἐποχὴ αὐτὴ νὰ ἀπασχοληθοῦνε. Οἱ ἄλλοι, ποὺ δὲν εἶχαν τέτοιο θάρρος, τὸ πῆραν ἀναγκαστικὸ ἀπὸ τὴν «ἐσωτερικὴ ἀναγκαιότητα» τῆς ἐποχῆς. Καὶ γρήγορα θὰ φανοῦν τὰ ἀποτελέσματα.

Δὲν εἶναι λοιπὸν λόγοι οικονομικοὶ εἴτε ἐξωτερικὲς συνθήκες μονάχα, ποὺ αἰτιολογοῦν τὸ φαινόμενο τῆς σημερινῆς πνευματικῆς ἀνησυχίας καὶ δίψας. Παράλληλος

ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΚΟ ΤΡΞΙΔΙ ΣΤΗ ΛΕΣΒΟ

Ο γνωστός γλωσσολόγος κ. Paul Kretschmer για τον οποίο γράψαμε και στο προηγούμενο τεύχος μας, ήρθε στη Μυτιλήνη το 1901 για να μελετήσει το ιδίωμα του νησιού μας, όπως του ανέθεσε η ακαδημία της Βιέννης. Η μελέτη του δημοσιεύτηκε και είναι από τις σπουδαιότερες εργασίες του. Όταν έγυρσε στη Βιέννη, έδωσε μια σύντομη ανακοίνωση σχετικά με το ταξίδι του και με βασικές παρατηρήσεις για το λεσβιακό ιδίωμα, που δημοσιεύτηκε σ' ένα περιοδικό της ακαδημίας της Βιέννης. Αυτό το φυλλάδιο χαρισμένο απ' τον ίδιο στον Π. Π. Έλευθεριάδη, βρέθηκε στην Πέτρα και μεταφράστηκε. Έδω δίνουμε μερικά μόνο από την ανακοίνωση αυτή που έχουν γενικώς το ενδιαφέρον.

Υστερ' από ενιά μέρες άναμονή (στη Θεσσαλονίκη) ήρθε στο τέλος ένα ελληνικό βαπόρι, που μ' έφερε στην πρωτεύουσα της Λέσβου Μυτιλήνη, περνώντας από την Καβάλλα, Πόρτο-Λάγο και Δεδέαγατς. Έγκαταστάθηκα εκείδ'α για πολύν καιρό σ' ένα ιδιωτικό σπίτι για να κάνω από κει συχνές εκδρομές πάνω στο νησί και να γνωρίσω τις τοπικές διαφορές και τη διάλεκτο. Άμέσως κιάλας φάνηκε πως ή ίδια ή Μυτιλήνη, μ' όλο που είναι λιμάνι με ζωηρή έμπορική κίνηση, φύλαξε τόσο καλά το ντόπιο ιδίωμα, που μπόρεσα να το θέσω βάση στην έρευνά μου.

Η πόλη χτισμένη πολύ γραφικά στη θάλασσα, ανάμεσα σε ύψωματα έχει κάθε μέρα συγκοινωνία με τη Σμύρνη με βαπόρι και την επισκέφτονται οί κάλοστεκοί Σμυρνιοί για να παραθερίσουν τον καιρό που κάνει πολλή ζέστη. Χτισμένη στη μεριά του νησιού που βλέπει στη Μικρασία έχει το φυσικό της έξαγωγικό λιμάνι και δείχνει γι' αυτό σχετικά πολύν ζωηρή έμπορική κίνηση. Έτσι για παράδειγμα ή έτήσια έξαγωγή σε λιόλαδο φτάνει τ'α 10 εκα-

και βαθύτερος είναι ο λόγος, που προσπαθήσαμε να εξηγήσουμε και πιστεύουμε, πως μια διάχυτη πνευματική διάθεση υπάρχει και στην πιο απόμερη επαρχία, έτοιμη να βοηθήσει τα σχήματά της, όταν οί συνθήκες θ'α είναι πιο εύνοϊκές.

Β. ΚΛΑΔΙΤΗΣ

τομ. κιά, σαπούνι 5 εκατομ., βαλανίδι 6.400.000 κιά, σύμφωνα με στατιστικές πληροφορίες, που με κούρασαν πολύν, είναι όμως, όπως σχεδόν παντού στην Τουρκία λιψές και πολύν δύσκολο να τις πετύχεις. Άλλά ή επίδραση απ' αυτή την έμπορική κίνηση είναι μ' όλ' αυτά πολύν έξωτερική, για ν' άλλαζε ουσιαστικά το ντόπιο ιδίωμα της λαϊκής μάζας της πολιτείας κι έτσι παρουσιάζει όλα τα χαρακτηριστικά γενικά από βορεινό ελληνικό ιδίωμα και ξεχωριστά του λεσβιακού. Άν μπόρεσα να καθορίσω τη διάλεκτο σ' όλες τις λεπτομέρειες, αυτό το χρωστώ όχι και πολύν λίγο στην ακούραστη συνδρομή του Μιχ. Στεφανίδη, καθηγητή στο ελληνικό γυμνάσιο στη Μυτιλήνη, που γεννημένος Λέσβιος μπόρεσε να μου δώσει αξιόπιστες πληροφορίες για τη μητρική του γλώσσα σ' όλες τις κατευθύνσεις.

Πώς τ' άλλα χωριά του νησιού παρουσιάζουν πάρα πολλές και σημαντικές διαλεκτικές διαφορές, μπορούσε κιάλας να βγει από την παρατήρηση, που έκανε ένας άνώνυμος πριν από 40 χρόνια στην «Πανδώρα» πάνω στο λεσβιακό ιδίωμα και βεβαιώθηκα γι' αυτό στις εκδρομές που έπιχείρησα τώρα στα διάφορα μέρη του νησιού. Ο γενικός βορειοελληνικός χαρακτήρας της γλώσσας με τις συγκοπές και το συμάζεμα από φωνήεντα είναι φυσικά παντού ουσιαστικά ο ίδιος. Μά κοντά σ' αυτό σχεδόν κάθε τόπος έχει τις ιδιωματικές του ιδιοτροπίες σχετικά με τη φωνητική, την κλίση και το λεξιλόγιο. Για παράδειγμα ή απλή φράση «τί θ'α κάνεις» ακούγεται στη Μυτιλήνη «τί θ'α κάν'ς» και στην Έρεσό πάλι «da θα πίγς», ενώ στο Μεσότοπο, μονάχα κάπου δυό ώρες μακριά απ' την Έρεσό ο μέλλων λέει di γάν'ς. Για τη γραία (γρια) στη Φίλια λένε γρέ, στα Τελώνια, μισή μέρα δρόμο μακριά γιγ, δυό ώρες πιο πέρα στην

Έρεσό γρά (με ούρανικό ρ), πάλι μονάχα λίγες ώρες πέρα πέρα γρίγ. Για το άρσενικό άρθρο ο έχει τρεις διαφορετικές μορφές πάνω στο νησί: τ'α πιο συνηθισμένα είναι ι (j), στην Άγιάσο ju, στη Βρυσιά u. Άκόμα για το τρίτο πρόσωπο από τ'έν ενεργητικό ένεστο στην κλίση του εϊμαι, στον παθητικό παρατατικό, στις δείχτικές άντωνυμίες, προ πάντων όμως στο λεξιλόγιο ξεχωρίζουν συχνά χωριά, που πολλές φορές μονάχα λίγο μακριά βρίσκονται τ'όνα απ' τ' άλλο. Και το ίδιο γίνεται πότε πότε άκόμα και με το ντύσιμο, τις συνήθειες, το χαρακτήρα τ'ών κατοίκων τους, τόσο που ο ντόπιος απ' το έξωτερικό κιάλας και το φέρσιμο ένός χωριάτη καταλαβαίνει από ποού είναι.

Η πρώτη μου εκδρομή για πολλές μέρες είχε την κατεύθυνση για την Άγιάσο, κτισμένη μέσα στα βουνά 400 μέτρα ψηλά, μιάν κωμόπολη, όπως λένε οί Έλληνες από 1300 πάνω κάτω σπίτια. Διάλεξα έποχή που γινόταν παναγύρι γ'α να γνωρίσω τη λαϊκή ζωή, όπως ξετυλιγεται σε τέτοιες εύκαιρίες. Το χωριό έχει τη σημασία του από την έκκλησιά της Παναγίας, που έρχονται να δούνε προ πάντων τον Αύγουστο πάρα πολλοί προσκυνητές όχι μονάχα απ' τη Λέσβο, μά κι από την κοντινή άκτή της Ανατολής. Έτσι και τώρα πολλοί ξένοι έδωσαν ζωή στο χωριό, που γέμισαν προ πάντων την πλατεία γύρω στην έκκλησιά και την αγορά. Ξεχωριστή εικόνα παρουσιάζει ή ίδια ή έκκλησιά, όπου άρρωστοι και σακάτηδες στήσανε το σπίτι τους για να βρούνε γιατριά από τον πόνο τους από τη Μητέρα του Θεού.

Δίπλα στην έκκλησιά βρίσκονται οί ξενώνες με πολλά πατώματα που ξανάγιναν καινούργιοι ύστερ' από μιάν μεγάλη φωτιά στα 1877, τ'α τσιλιά (κελλία), άδειανά δωμάτια που βγαίνουν πάνω σε γαλαρίες. Κιάλας ο Conze έθύμισε άρχαίες παράλληλες

ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΑ ΓΝΩΣΤΑ

Θ. ΑΡΓΥΡΙΟΥ

Τίποτα δὲ μοῦ κόβει τὸ δρόμο, κανένα ζουδι, κανένα ζουζουνι. Κι' ὅλα εἶναι τόσο ὁμορφα, τόσο ἤρεμα. Ἔτσι πού μόνο λίγες μαγιάτικες μέρες εἶδα. Ὁ ἥλιος ὁμορφος, λαμπρός, καθάριο χρυσάφι, φωτίζει μ' ἀπλοχεριά τὴν ξαναγεννημένη γῆς. Οἱ ἀχτίδες του ζεστές, ὀλόθερμες σκορπίζονται παντοῦ ἀπλετα. Κι ἡ θερότητα κατεβαίνει ἀγέρρινη ἀπ' τὸν οὐρανό.

Κάθε μικρό μου βῆμα τὸ αἰστάνομαι σὰ μιὰ ἐνέργεια. Κι εἶμ' εὐτυχισμένος, γιατί νοιώθω τὸν ἑαυτό μου—σὰν τὸ καλοσκεφτῶ μοῦ φαίνεται ἀπίθανο—γεμάτο δύναμη, φχαριστημένο, στενά δεμένο μὲ τὴν ὀλόγυρα φύση.

Κι ἀπὸ δῶ μοῦρχεται στὸ στόμα ἕνας γρήγορος πεταχτός σκοπός.

«Πάμε σ' ἄλλα κλίματα...»

Κι ἀνεβαίνει καὶ ξεχύνεται

οἰκοδομές. Τὸ βράδι εἶχα τὴν εὐκαιρία νὰ παρακολουθῆσω μέσα στοὺς γεμάτους καφενέδες τοὺς λιγάκι μονότονους χοροὺς τῶν ἀγιασώτηδων, πού ξαναχόρεψαν δυὸ ζωηρὰ κορίτσια μέσα στὸ σπίτι ὅπου φιλοξενήθηκα, πιὸ ζωντανὰ καὶ μὲ πιὸ πολλὰ τσακίσματα.

Οἱ γυναῖκες φοροῦν ἐδῶ, ὅπως καὶ στὸ Πλωμάρι, φαρδιά σουφρωτὰ βρακιά, (σαλβάρια), συνήθεια πού πήραν βέβαια ἀπ' τοὺς τούρκους. Ἡ διάλεκτος ἔχει κάτι ξεχωριστό, ὅπως ἡ μορφή τοῦ ἄρθρου *ju* πού δὲν ἀπαντᾷ πούθεν ἄλλοῦ. Στους Μυτιληνιοὺς κάνει ἀσκημὴ ἐντύπωση μὲ τὴν «τραγουδιστὴ» προφορὰ κα μὲ τὸν πλοῦτο της σὲ οὐρανικά συριστικά, γιατί ὅλα τὰ σι τὰ κάνει σι καὶ τὰ ζι ζι, κι τσι καὶ γκι τζι, φαινόμενα πού μπορεῖ νὰ βρεῖς ὅμως καὶ ἄλλοῦ πάνω στὴ Λέσβο καὶ σὲ πολλὰ ἄλλα ἑλληνικὰ ἰδιώματα. Γιὰ νὰ πάρω τὸ ἰδιώμα τῆς Ἀγιάσος μὲ βοήθησε ὑποχρεωτικὰ ὁ σχολάρχης τοῦ τόπου, καθὼς κι ἕνας «παιδονόμος».

παντοῦ ἡ ὁμορφὴ του μελωδία. Τὰ φύλλα μιᾶς πανάρχαιης καρυδιάς σιγανά, μουμουρηχτα μὲ συνοδεύουν στὸ τραγοῦδι. Τὰ μικρὰ λουλουδάκια κουνοῦν τὰ γαλάζια, τὰ κόκκινα, τὰ μενεξελιά κεφαλάκια τους καὶ μοῦ κρατοῦν τὸ χρόνο. Οἱ βατομουριές ἀνθίσανε ἀπ' τὴν χαρὰ τους. Κάτι μικρά, μικρούλκα ρόδινα λουλουδάκια, πιασμένα κοντὰ-κοντὰ σ' ὁμορφα καλοβολεμένα τσαμπιά. Μιὰ γέρινη ἐλῆνὰ ροζιασμένη, ρυτιδωμένη ρίγησε στ' ἀκουσμα τοῦ μεταξένιου βάλς. Τὰ φύλλα της ἀσημώθηκαν πιότερο καὶ τὰ μικρὰ κάτασπρα λουλουδάκια της γενήκανε μὲ μιᾶς μικρὴς ἐλῆς. Τὰ γέρικα κυπαρίσσια λύγισαν τὶς κορφές καὶ στύλωσαν τ' ἀφτὶ ν' ἀκούσουν. Κι ἐγὼ χαίρομαι... Κι ὅλα τοῦτα πού μὲ τριγουρίζουν τ' ἀγαπῶ... Κι ἡ μέρα εἶναι τόσο ἤρεμη. Κανένα ζουδι, κανένα ζουζουνι δὲ μοῦ κόβει τὸ δρόμο. Καὶ τὸ τραγοῦδι περνᾷ ἀραχνένιο, μετὰξινο καὶ σιγανοχάνεται στ' ἀπειρο.

Εἶναι κάπου μεσημέρι. Ὁ ἥλιος ρίχνει τὶς ἀχτίνες του κάθετα. Οἱ δρόμοι τοῦ χωριοῦ ἔρημοι. Τὰ μαγαζιά κλειστά. Στούτη τὴ μεσημεριάτικη κάψα ἀνεβαίνω τὴν ἀνηφορικὰ ἀγορὰ συντροφιά μὲ τὸν κούφιο ἤχο τῶν βημάτων μου. Στὶς δυὸ ἄκρες τοῦ δρόμου τὰ μικρὰ, τὰ μίξερα χαμηλοτάβανα μαγαζιά μὲ καπνισμένα παντζούρια, μὲ κοιτοῦν. Μερικὰ μὲ θυμοῦνται καὶ χαμογελοῦν, μοῦ ψιθυρίζουν τὸ καλῶς ἦρτες. Ἄλλα πάλι μ' ἔχουν ὀλότελα ξεχάσει. Ρωτοῦν τὰ διπλανὰ τους νὰ μάθουν. Καὶ τὰ βλέπω νὰ σμίγουν τὰ φρούδια τους καὶ νὰ προσπαθοῦν... νὰ προσπαθοῦν... Καὶ γὼ χαμογελῶ καὶ τὰ χαιρετῶ τὰ μικρὰ γνώριμά μου μαγαζιά.

Πίσω ἀπὸ μιὰ πράσινη γούλια δυὸ μάτια στηλώνουνται πάνω μου. Μ' ἐξετάζουν, μὲ κουτσομπολεύουν, μὲ ρωτᾶν ἀταίριαστες νευριαστικὲς ἐρωτήσεις. Κι εἶναι δυὸ μάτια μικρὰ, γυναίκεια μάτια. Καὶ μὲ κοιτάζουν ἐπίμονα, περίεργα καθὼς ἀνεβαίνω τὴν ἀνηφορικὰ τῆς ἀγορᾶς. Κι ἡ θερότητα ἀνε-

βαίνει ἀναλυτὴ ἀπ' τὸ κορμὶ τῆς γῆς. Κι ἡ κάψα... Κι ὁ μεσημεριάτικος ἥλιος... Θέ μου! Μὲ μουδιάζουν, μὲ πιραλοῦν τὰ νεῦρα. Δὲν ἔχω ὄρεξη νὰ σκεφτῶ.

Στὸ σπίτι τὸ τραπέζι μὲ περίμενε γιορταστικό, κεριακάτικο. Ὅλα χαμογελοῦσαν. Οἱ τοῖχοι μορφομογιατισμένοι, στολισμένοι μὲ γούστο μὲ καλωσόριζαν. Πάν' ἀπ' τὸ τζάκι ἡ μεγάλη φωτογραφία τοῦ παπποῦ χαιρόταν χωρὶς κι ὅλα ν' ἀφήνει τ' αὐστηρό της ὕφος. Κι ὅλα γελῶσαν, κι ὅλα χαιρόνταν γιὰ τὸ πρῶτο μου γέμα στὸ σπίτι. Τὰ μπιμπελό, τὰ μπιζουδάκια, οἱ φωτογραφίες, ἡ μητέρα, ὁ πατέρας, ὅλα, ὅλα... Κι ἐγὼ θάμαζα ὅλα τοῦτα τὰ φιλικὰ χαμόγελα, τὰ γεμάτα ἀγάπη βλέμματα.

Σ' ὄλο τὸ γέμα μιὰ σιωπὴ ὁμορφη, χαρούμενη μᾶς τύλιγε. Τὰ λόγια εἶναι τόσο φτωχὰ σὲ τέτοιες στιγμές! Τὰ μάτια μας ὁρμήνευαν τὴν χαρὰ, τὴν ἀγάπη.

Σηκώθηκα. Ἦθελα νὰ ξεμοναχιαστῶ. Νὰ κλειστῶ στὴ μικρὴ μου καμαρούλα καὶ νὰ συγκεντρωθῶ.

Ἡ καμαρούλα μου ἔβλεπε στὴ θάλασσα. Ἦταν προσηλιακὰ γεμάτη φῶς, κατακάθαρη. Κάμαρα πού μύριζε σαποῦνι καὶ μπουγάδα. Στὰ ντουβάρια της, στὰ τσαγαλιά της ντουβάρια, κρέμονταν φτωχὰ στολίδια. Φτωχὰ, μὰ τόσο συμπαθητικά, γεμάτα ἀνάμνησες κι ἱστορίες. Στὴν ἄκρη ἡ ἐταζέρα μὲ τὰ βιβλία. Τὰ βιβλία μου. Στάθηκα καὶ τὰ κοίταξα. Ντυμένα σὲ ψιλὴ διάφανη λαδόκολα καλοταχτοποιημένα, ἔτσι καθὼς τ' ἀφήσα ὄντας ἔφυγα. Τοῦτα μὲ γνώρισαν καὶ γελοῦσαν, κι εἶχαν γενεῖ γαλάζια ἀπ' τὴν χαρὰ τους. Κι ἐγὼ τὰ κοίταξα, τοῦτα τ' ἀγαπημένα μου βιβλία κι ἡ χαρὰ μου ἦταν τεράστια τώρα πού βρέθηκα ξανά ἀνάμεσά τους. Κι ἡ χαρὰ μὲ τύλιγε μὲ τὴν διάφανη μοσκοβολία της, τὴν μετὰξινη, τὴν ἀνάερη στὴ γνωριμία μου μὲ τὰ γνωστά!

Ο ΜΑΝΔΡΑΓΟΡΑΣ

Στὴν ἀρχαιότητα καὶ τὴν παλαιὰ ἐποχὴ ὁ λαὸς μεταχειριζόταν τὸν μανδραγόρα γιὰ φάρμακο σὲ μεγάλη ἔκταση, νομίζοντας πὸς ἔχει ἐξαιρετικὲς ἰδιότητες, ὄχι μονάχα θεραπευτικὲς, ἀλλὰ καὶ μαγικὲς καὶ μυστηριώδεις. Τέτοια φάρμακα μεταχειρίζεται καὶ σήμερον ἀκόμα ὁ λαὸς καὶ τὰ θεωρεῖ πὸς εἶναι θαυματουργὰ γιὰ πολλὰς ἀρρώστειες. Οἱ πραγματικὲς ἰδιότητες τοῦ μανδραγόρα δὲν εἶχαν ἐξερευνηθεῖ ἐπιστημονικὰ στὴν παλαιὰ ἐποχὴ, γιὰ τὴν ἔπιστήμη ἦταν τότε στὴν ἀρχὴ της. Ὁ μανδραγόρας στὴν ἀρχαία ἐποχὴ καὶ στὸν μεσαίωνα, εἶχε συνδεθεῖ μ' ἓνα σωρὸ προλήψεις καὶ ἀλόκοτους μύθους. Οἱ ἀγύρτες καὶ ἀπατεῶνες τῆς τότε ἐποχῆς ἐκμεταλλεῦντο τὴν προλήψεις καὶ τὴν ἰδέαν πὸς εἶχε ὁ λαὸς γιὰ τὸ φάρμακο αὐτό, γιὰ νὰ χρηματίζονται. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ σήμερον μὲ μερικὰ πρακτικὰ φάρμακα, πὸς χρησιμοποιοῦνται ἀπ' τὸ λαὸ καὶ πὸς ἡ πρόληψη καὶ ἡ ἀγυρτεία τὰ ἔχει ἐγκαθιδρύσει στὴ λαϊκὴ συνείδηση. Πολλὰ ἀπ' αὐτὰ τὰ γιατροσόφια, ὅπως τὰ λέμε, ὄχι μόνο δὲν ὠφελοῦν, ἀλλὰ καὶ βλάπτουν πολλὰς φορές, γιὰ τὴν ἡ χρησιμοποίησίν τους δὲ ἔχει καμμιὰ ἐπιστημονικὴ βάση. Ἡ ἔπιστήμη πὸς προόδευσε τόσο πολὺ καὶ πὸς ἔχει ἐξερευνήσει τόσα καὶ τόσα πράγματα καὶ πὸς σημείωσε μιὰ τέτοια πρόοδο ὅπως τὴ βλέπουμε στὴν ἐποχὴ μας, θὰ καταγινόταν ἀσφαλῶς καὶ μὲ τὰ γιατροσόφια καὶ θὰ ἐξίχνιαζε τὸ δῆθεν μυστήριον πὸς τάχατες κρύβεται μέσα τους, ὅπως πιστεῖται ὁ λαός, ἂν πίσω ἀπ' ὅλα αὐτὰ ὑπῆρχε κάτι πὸς νὰ στέκεται καὶ νὰ δικαιολογεῖται ἐπιστημονικὰ. Θὰ πεῖ λοιπὸν πὸς ὅλα αὐτὰ δὲν ἔχουν καμμιὰ θεραπευτικὴ ἐπίδραση, ἀφοῦ δὲν τὰ παραδέχεται καὶ τὰ ἀπορρίπτει μάλιστα ἡ Ἐπιστήμη. Γι' αὐτὸ δὲν εἶνε σωστὸ στὴ σημερινὴ ἐποχὴ νὰ πιστεῖται κανεὶς σὲ πράγματα πὸς δὲν στέκουν καὶ πολλὰς φορές ἔχουν μάλιστα καὶ κακὴ ἐπίδραση, γιὰ τὴν δὲν βασίζονται παρὰ μόνο στὴς προλήψεις, πὸς μᾶς κλείνουν τὰ μάτια καὶ τὸ χειρότερον εἶνε πὸς αὐτὲς τὶς

προλήψεις τὶς ἐκμεταλλεῦνται οἱ διάφοροι ἀγύρτες γιὰ τὸ συμφέρον τους, ἀδιαφοροῦντας γιὰ τὸ κακὸ πὸς κάνουν στοὺς ἀφελεῖς καὶ εὐκολόπιστους.

Πολλοὶ μπορεῖ νὰ χουν ἀκούσει τὴν ἔκφραση «καθεύδειν ὑπὸ μανδραγόραν», ἔκφραση πὸς τὴν χρησιμοποιοῦσαν συχνὰ στὴν παλαιότερη ἐποχὴ μὲ τὴν μεταφορικὴ τῆς σημασίας, ἅμα ἤθελαν νὰ πουν γιὰ κάποιον πὸς δὲν παίρνει χαμπάρι τί γίνεται γύρω του ἢ γιὰ ἐκείνον πὸς δὲν καταλαβαίνει τίποτα σχετικὰ μὲ ἓνα ζήτημα. Καὶ σήμερον βέβαια χρησιμοποιοῦμε τὴν ἔκφραση αὐτή, ἀλλὰ κάπως σπανιότερα. Ἡ δημιουργία τῆς ἔκφρασης αὐτῆς προῆλθε ἀπὸ τὴν ἰδιότητα πὸς εἶχε ἀπάνω στὸν ὄργανισμὸ ὁ μανδραγόρας, ὅπως θὰ ἰδοῦμε παρακάτω. Τὸ πρᾶγμα βλέπετε ἔχει τὴν ἱστορίαν του καὶ τὴν ἐξήγησίν του.

Τὶ εἶνε λοιπὸν ὁ μανδραγόρας;

Ὁ μανδραγόρας εἶνε φυτὸ μὲ τρυφερὸ βλαστὸ, πὸς ὅπως λένε στὴ βοτανικὴ, τῆς οἰκογένειας τῶν «σολανωδῶν» ἢ «στρουχνωδῶν» ὅπως ἡ ντομάτα, ἡ πατάτα κ. ἄ. καὶ ζεῖ πολλὰ χρόνια. Τὸ φυτὸ αὐτὸ τὸ βρίσκουμε σὲ πολλὰ μέρη, στὴν Ἑλλάδα (Κυκλάδες, Κορινθία) στὴν Ἰταλία, πρὸ πάντων στὴ Σαρδηνία, στὴ Μικρασία καὶ σ' ἄλλες χῶρες γύρω στὴ Μεσόγειο θάλασσα. Ἡ ρίζα του εἶνε μακρουλὴ καὶ σαρκώδης καὶ σχίζεται σὲ δυὸ ἢ τέσσερα μέρη, παίρνοντας παράξενη μορφή καὶ σχῆμα πὸς μοιάζει καταπληχτικὰ σὰν σκέλη ἀνθρώπου. Πολλὰς ρίζες ἔχουν σχήματα πολὺ πρὸς παράξενον καὶ σκανδαλιστικὰ καὶ μοιάζουν σὰν ἀνθρώπινα κορμιά μπλεγμένα μὲ τὰ σκέλια τους. Ὁ λαὸς πιστεύει καὶ σήμερον ἀκόμα—στὰ μέρη πὸς φυτρώνει τὸ φυτὸ—πὸς ὅποιος τὸ ξεριζώσει πεθαίνει, γι' αὐτὸ ἅμα

θέλουν νὰ βγάλουν τὶς ρίζες αὐτὲς—τὰ καλάθραπάρια ὅπως τὰ λέγει ὁ λαός—ἀφοῦ τὶς χρειάζεται γιὰ φάρμακο, ξελακιάζουν τὸ φυτὸ καὶ δένουν τὴν ρίζαν μ' ἓνα κομμάτι σπάγγον στὴν οὐρὰ ἐνὸς σκύλου. Φεύγοντας ὁ σκύλος ξεριζώνει τὸ φυτὸ, πὸς βγάζει ἐκείνη τὴν ὥρα ἀνθρώπινον φωνὴν γιὰ τὴν καθὼς λέγει ἡ πρόληψη ἐκείνη τὴν ὥρα πεθαίνει. Στὴν Ἰταλία ὅταν ἤθελαν νὰ ξεριζώσουν μανδραγόρα ἐβούλωναν τ' αὐτὰ τρυγὰ γιὰ νὰ μὴν ἀκούσουν αὐτὴ τὴν φωνὴν καὶ πάθουν κακὸ. Ὁ σκύλος πὸς ξεριζώσε τὸ φυτὸ, πιστεύουν πὸς δὲν θὰ ζήσει πρὸς πολὺ. Ἰταλικὴ παράδοση ἀναφέρει πὸς τὸ φυτὸ αὐτὸ ἐφύτρωνε ὅπου ἔπεφταν στάλες σπέρματος ἀπὸ ἀπαγχονιζομένους. Τὸ φυτὸ ἔχει τὸ ἀρσενικὸ εἶδος μὲ τὸ ἀντίστοιχο χαρακτηριστικὸ γνώρισμα καὶ τὸ θηλυκὸ εἶδος, πὸς πλέκουν οἱ ρίζες του τὶς γνωστὲς παράξενες χαρακτηριστικὲς στάσεις πὸς εἶπαμε παραπάνω.

Στὴν ἀρχαιότητα ξέρανε πὸς ἡ ρίζα τοῦ μανδραγόρα καὶ οἱ καρποὶ του, πὸς μοιάζουν σὰν μικρὰ μῆλα, εἶχαν ἰδιότητες ναρκωτικὲς καὶ γι' αὐτὸ μεταχειριζόταν τὸ φυτὸ οἱ γιατροὶ ἐκείνης τῆς ἐποχῆς γιὰ ναρκωτικὸ. Παρασκευάζανε ἓνα ἀφέψημα ἀπ' τὴν ρίζαν ἢ τοὺς καρποὺς τοῦ μανδραγόρα καὶ τὸ δίνανε νὰ τὸ πιῇ ὁ ἀρρωστος ἢ βάζανε μέσα στὴ μύτη τοῦ ἀρρωστού ἓνα σφουγγαράκι βρογμένο μὲ τὸ ἀφέψημα αὐτό. Μὰ ὁ πολὺς ὁ κόσμος πίστευε πὸς ὁ μανδραγόρας ἦταν θαυματουργὸ βότανον μὲ μαγικὲς ἰδιότητες.

Οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι γνώριζαν τὸν μανδραγόρα, καθὼς φαίνεται καὶ σὲ μιὰ εἰκόνα ἀπὸ ἓνα κώδικα τοῦ 5 π. Χ. αἰῶνα, πὸς παρασταίνει τὴν θεὰ τῶν ἀνακαλύψεων «Εὐρεση» κρατῶντας μανδραγόρα. Ὁ πρῶτος πὸς δίνει περιγραφὴ τοῦ

Ἡ ΧΡΥΣΑΦΕΝΙΑ ἈΚΡΟΓΙΑΛΙΑ

Τὴν πλάση μὲ τὰ μύρια τῆς χρώματα ζαφειρένια καθρέφτιζε ἐρωτόπαθη ἢ θάλασσα μὲ χάρη καὶ σένανε στὴν βάρκα σου πέρ' ἀπ' τὴν χρυσαφένια, πὸς ψάρευες, ἀκρογιαλιά, πὸς ψάρευαν κι' οἱ γλάροι.

ΑΣΗΜΑΚΗΣ ΒΕΪΝΟΓΛΟΥ

Κ Α Τ Ι

Κάτι 'ναι πάντα πού προσμένουμε ποθώντας
δώρο τῆς ζήσης μας λαχταριστό.
Μὰ σὰν ἔρθει, χλωμιάζει σβύνει ἡ χαρὰ μας
καὶ πικρολέμε : "Ὅχι δὲν εἶν' ἀφτό.

'Ασίγαστη ἡ ζωὴ λαχτάρεις ἄλλες κλώθει
κι' ἄλλ' ὄνειρο γεννᾷ μέσ' στήν ψυχὴ
καὶ τὸ νιογέννητο τὸ μάτι, μόνη ἐλπίδα,
τὸν πόθο μας κρατᾷ σ' ἀπαντοχὴ.

Τὰ χρόνια ἔτσι κυλᾷν κι' οἱ μέρες μας διαβαίνουν,
ὥσπου τὸ χιόνι στὰ μαλλιά φανεῖ.
Μὰ πάντα στήν καρδιά τὸ μάτι ὄλο καὶ βόσκει
καὶ σὰ λουλούδι μέσα μας ἀνθεῖ.

Ξάφνου κάποια νυχτιὰ κάτι συνέβη ἐντός μας
κάτι πού δὲν τὸ πόθησε ἡ καρδιά
καὶ μέσα στὴ σιωπὴ τοῦ φοβεροῦ θανάτου
τίποτε δὲ θενάρτει ποτὲ πιά.

1942

Κ. ΜΑΚΙΣΤΟΣ

μανδραγόρα μὲ λεπτομέρειες, εἶνε ὁ Διοσκουρίδης, σπουδαῖος γιατρὸς καὶ βοτανικός, πού ἔζησε στήν ἐποχὴ τοῦ Νέρωνα καὶ τοῦ Βεσπασιανοῦ. Βράζουμε λέγει, τὴ ρίζα καὶ τοὺς καρπούς τοῦ μανδραγόρα καὶ παίρνουμε τὸ ζουμί, πού ἔχει ναρκωτικὲς ιδιότητες. Ὁ Ρωμαῖος Κέλσος κάνει λόγο τὸν 1 μ. Χ. αἰῶνα γιὰ τὴν ὑπνωτικὴ ιδιότητα τοῦ φυτοῦ.

Ὁ Πλούταρχος ἀναφέρει μιὰ περίπτωση ὁμαδικῆς δηλητηρίασης σὲ μιὰ ἐκστρατεία τοῦ Τριάρχη Ἀντωνίου ἐναντίον τῶν Πάρθων. Ἐπειδὴ στὸ στρατὸ τοῦ Ἀντωνίου ἔλειψαν τὰ τρόφιμα, μαγείρεψαν μιὰ μέρα γιὰ τοὺς στρατιῶτες ἓνα χορταρικό, πού βρῆκαν ἐκεῖ στὸν τόπο. Ὅσοι ἔφαγαν ἀπ' τὸ φαγητὸ αὐτὸ ἔπασαν σὲ βαθὺ ὕπνο καὶ πολλοὶ μάλιστα δὲν ξύπνησαν πιά, ἄλλοι πάλι ἔχασαν τὸ μνημονικό τους. Ἀπὸ διαφορὲς περιγραφὲς σχετικὲς μὲ τὸ περιστατικὸ αὐτό, συμπεραίνουν, πὼς τὸ φυτὸ πού εἶχε τέτοια ἀποτελέσματα, ἦταν μανδραγόρας.

Ὁ Βοκάκιος πλέκει μιὰ νόστιμη ἱστορία στὸ «Δεκαήμερό» του μὲ τὸν μανδραγόρα : Ὁ περίφημος γιατρὸς τοῦ Σαλέρνο Mazzeo della Montagna σκόπευε νὰ κάνει μιὰ ἐγχείριση καὶ ετοίμασε τὸ σχετικὸ ναρκωτικὸ φάρμακο μὲ μανδραγόρα, γιὰ νὰ τὸ χρησιμοποιήσει στήν ἐγχείριση πού θὰ ἔκανε, κοιμίζοντας μ' αὐτὸ τὸν ἄρρωστο. Τὴν ἴδια μέρα τὸν κάλεσαν ξαφνικὰ γιὰ μιὰ ἐπείγουσα ἐπέμβαση στὸ Ἀμάφι, ἀπ' ὅ-

που θὰ γυρνοῦσε πιά τὴν ἐπαύριο. Ἡ γυναῖκα τοῦ γιατροῦ, βρῆκε τὴν εὐκαιρία καὶ καλεσε τὸν ἀγαπητικό της καὶ τὸν ἔκρυψε μέσα σ' ἓνα δωμάτιο, ὥσπου νὰ νυχτώσει καὶ νὰ κοιμηθοῦν οἱ ὑπηρέτες. Ὁ φίλος κλεισμένος ἐκεῖ μέσα δίψασε πολὺ καὶ ψάχνοντας γιὰ νερό, βρῆκε τὸ δοχεῖο μὲ τὸ ὑπνωτικὸ ὑγρὸ. Τὸ ἤπιε καὶ ἔπεσε σὲ βαθὺ ὕπνο. Ἡ φιλενάδα του δὲν τὰ κατάφερε νὰ τὸν ξυπνήσει μ' ὄλα τὰ μέσα πού μεταχειρίστηκε. Εὐπνήσε πολὺ ἀργότερα μόνος του. Ἦταν σὰν μεθυσμένος καὶ ἄρχισε νὰ κάνει φασαρία μέσα στὸ δωμάτιό του. Τὸν πῆραν εἶδηση οἱ ὑπηρέτες, εἶπαν πὼς τὸν νόμισαν γιὰ κλέφτη καὶ ἄρχισαν νὰ τὸν συγυρίζουν γιὰ καλά. Ποιὸς ξέρει, ἴσως τὸν κατάλαβαν κίολας καὶ τὸκάναν γιὰ ἐκδίκηση. Τότε πρόφτασε ἡ ἰδιαίτερη καμαριέρα τῆς κυρίας καὶ τὸν γλύτωσε.

Ὁ Σαίξπηρ κάνει λόγο γιὰ τὸν μανδραγόρα βάζοντας τὴν Κλεοπάτρα νὰ πεῖ «Δόστε μου νὰ πιῶ μανδραγόρα, γιὰ νὰ κοιμηθῶ σ' ὄλο τὸ μακρὸ διάστημα πού θὰ λείπει ὁ Ἀντωνιός μου». Καὶ στὸν «Ὁθέλλο» ἀναφέρει ὁ Σαίξπηρ τὸν μανδραγόρα, ἐκεῖ πού ὁ Ἰάγος λέγει στὸν Ὁθέλλο : «Οὔτε ὁ μανδραγόρας, οὔτε τὸ κρασί, οὔτε καὶ οἱ ἄλλοι ὑπνωτικοὶ χυμοὶ τῆς φύσης θὰ μπορούσαν ποτὲ νὰ σοῦ φέρουιν ἓνα τέτοιο γλυκὸ ὕπνο σὰν τὸ χιτεσινοβραδυνό».

Τὸν 16 αἰῶνα, ἀρχίζει νὰ χάνει πιά τὴ φήμη του ὁ μανδρα-

γόρας, σχετικὰ μὲ τὶς ὑπνωτικὲς καὶ ἀναισθητικὲς του ιδιότητες, φύλαξε ὅμως κάθε παράξενη καὶ ἀλλόκοτη ιδιότητα, πού σχετιζόταν μὲ τὶς προλήψεις, τὴ μαγεία καὶ τὴ δυσειδαιμονία. Ἔτσι λοιπὸν ὁ λαὸς πίστευε, πὼς ὁ μανδραγόρας εἶχε μαγικὲς καὶ μυστηριώδεις ιδιότητες, χωρὶς νὰ παίρνει πιά ὑπ' ὄψει τοῦ τὴν πραγματικὴν ιδιότητα τοῦ φυτοῦ, δηλ. τὴ ναρκωτικὴ, σὲ τρόπο πού ἡ ιδιότητά του αὐτὴ ξεχάστηκε σιγὰ σιγὰ μὲ τὸ καιρὸ. Παίρνουν λοιπὸν τὴ ρίζα τοῦ μανδραγόρα καὶ μὲ κατάλληλο δούλεμα τὴν κάνανε νὰ μοιάζει καταπληχτικὰ μὲ ἀνθρώπινο σῶμα, τὴν ἔπλεναν μὲ κρασί, τὴν ἔντυναν σὰν κούκλα καὶ πίστευαν πὼς τὸ μαγικὸ αὐτὸ ἀνδρείκελλο μπορούσε νὰ προβλέπει τὸ μέλλον, νὰ φανερώνει μυστικά, ἔφευγε εὐτυχία καὶ πλοῦτο σ' ἐκεῖνον πού τὸ εἶχε σπῖτι του, ὑποβοηθοῦσε τὴ τεκνοποιία, διπλασίαζε τὰ χρήματα πού βάζανε κοντά του τὴ νύχτα κλπ. Οἱ κούκλες αὐτὲς ἦταν πολὺ ἀκριβὲς, γιατί ἦταν σπάνιες καὶ δὲν ἦταν γιὰ τὸν καθένα. Γι' αὐτὸ κυκλοφοροῦσαν ἓνα σωρὸ ἀπομιμήσεις, πού γινόταν ἀπὸ ἓνα ρίζωμα, πού ἔμοιαζε μὲ τὴ ρίζα τοῦ μανδραγόρα. Οἱ ψεύτικες αὐτὲς κούκλες στοίχιζαν πιὸ φτηνὰ καὶ ἦταν προσιτὲς καὶ στὰ φτωχὰ βαλάντια σὰ νὰ ποῦμε καὶ ἔτσι μπορούσαν καὶ οἱ φτωχοὶ νὰ.... ἐξασφαλίσουν τὴν εὐτυχία τους, ἀγοράζοντας μιὰ τέτοια ψεύτικη κούκλα καμωμένη ἀπ' τὸ ρίζωμα πού ἔμοιαζε τὴ ρίζα τοῦ μανδραγόρα. Τὸν 19 αἰῶνα ἡ ἐπίσημη ἰατρικὴ ἔπαυσε νὰ μεταχειρίζεται πιά τὸν μανδραγόρα γιὰ ὑπνωτικὸ. Ἀπόμεινε ὅμως λαϊκὸ φάρμακο μὲ μαγικὲς καὶ θεραπευτικὲς ιδιότητες, ὅπως εἶναι πολλὰ λαϊκὰ φάρμακα, πού θεωροῦνται «πανάκεια» ὅπως λέμε καὶ χρησιμοποιοῦνται γιὰ ἓνα σωρὸ ἀρρώστειες καὶ γιὰ τὶς πιὸ ἀπίθανες περιπτώσεις.

Ὅταν ἡ χημεία θέλησε νὰ δοκιμάσει καὶ μὲ πειράματα νὰ ἐξακριβώσῃ τὶς ιδιότητες τοῦ μανδραγόρα, πάνω στὰ ζῶα πρῶτα καὶ ὕστερα στὸν ἴδιον τὸν ἄνθρωπο, καὶ νὰ προσδιορίσει τὰ συστατικὰ τοῦ μανδραγόρα καὶ τὴ δραστηριότητά τους, βρέθηκε πὼς μιὰ μικρὴ δόση ἐκχυλίσματος μανδραγόρα

Ο ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΚΟΙΝΟ

«Για ποιόν γράφω;»

Είναι τὸ κρίσιμο ἐρώτημα πού, θέλοντας καὶ μὴ, θέτει στὸν ἑαυτό του ὁ καλλιτέχνης.

Οἱ περισσότεροὶ ἀπαντοῦν:

«Για τὸν ἑαυτό μου καὶ γιὰ ὅσους μὲ νοιώθουν».

Καί, πραγματικά, ἔτσι εἶνε.

Δὲν ὑπάρχει συνάφεια μεταξὺ τοῦ καλλιτέχνη καὶ τοῦ μεγάλου κοινού. Τὸ μεγάλο κοινὸ δὲν καταλαβαίνει τὸν Παλαμᾶ, δὲν αἰσθάνεται τὸν Σικελιανό, δὲν νοιώθει κανένα ἀπὸ τοὺς ἀξιόλογους πεζογράφους μας. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ γιὰ τὶς λοιπὲς καλὲς τέχνες.

Γιατί;

Γιατί, ἀπλούστατα τὸ ἔργο των δὲν εἶναι γραμμένο γιὰ τὸ μεγάλο κοινόν· γιατί ἡ τέχνη ἀγνοεῖται καὶ περιφρονεῖται ἀπὸ κείνους πού βασίζονται τὸν πολιτισμό τους στὴν κατάκτηση μόνο ὑλικῶν ἀγαθῶν καὶ καταπολεμοῦν κάθε τάση πρὸς τὸν ἀνώτερο προορισμὸ τοῦ ἀνθρώπου· γιατί οἱ καλλιτέχνες ἀγνοοῦν τὸ μεγάλο κοινὸ πού θανάσιμα παραδέρνει στὴ φοβερὴ πάλη γιὰ τὴ ζωὴ.

Ἔτσι, ὅσο ἡ ἀνώτερη τάξη βάραινε καὶ κλεινόταν στὸν ἑαυτό της, ὅσο ἡ μεγάλη λαϊκὴ πλειονότητα χαροπάλευε γιὰ νὰ φυτοζωεῖ, ἄλλο τόσο καὶ ἡ τέχνη κλεινόταν στὸν ἑαυτό της καὶ χωριζόταν ἀπὸ μιὰ κοινωνία πού δὲν εἶνε ἀνάγκη ἀπ' αὐτήν. Τὰ ἔργα τέχνης συγκεντρωνόταν στὰ κλειστὰ Μουσεῖα καὶ τὰ βιβλία στὶς σκονισμένες βιβλιοθήκες.

Κι' ὅμως ἡ τέχνη εἶνε μιὰ μορφὴ πνευματικῆς ἐνέργειας πού σκοπὸς της εἶνε «νὰ δώσει στὸν ἄνθρωπο συνείδηση τοῦ μεγαλείου πού ἀγνοεῖ μέ-

ἐπιδορᾷ στὸν ὄργανισμὸ τοῦ πειραματόζωου φέροντας ὑπνο, μεγαλύτερη ὅμως δόση διεγείρει τὸ νευρικὸ σύστημα καὶ προκαλεῖ ὑπερευαίσθησία. Ἀπ' τὶς ρίζες τοῦ μανδραγόρα ἡ χημεία ξεχώρισε ἕνα ἀλκαλοειδές, τὴ μανδραγορίνη, πού μοιάζει στὴν ἐνέργειά του μὲ τὴν ἀτροπίνη. Ὁ μανδραγόρας δὲν χρησιμοποιεῖται σήμερα πιά ὡς φάρμακο καὶ ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ του σημασία δὲν παρουσιάζει κανένα ἄλλο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ἐπιστήμη. Β. Α.

σα του». Ὁ ἀεικίνητος ὄργανισμὸς της δὲ σταματᾷ ἐξακολουθεῖ νὰ λειτουργεῖ, μὲ μόνη τὴ διαφορὰ πὸς λειτουργεῖ στὸ κενόν, ἀλέθει ἀέρα.

Στὸ τέλος, γιὰ νὰ σωθεῖ, ἀνακηρύσσεται καθαρὴ, ἀνεξάρτητη ἀπὸ τὸ κοινωνικὸ περιβάλλον κι' ἀπὸ τοὺς ἀγῶνες καὶ τὶς ζυμώσεις πού κατὰ τρόπο φυσικὸ συντελοῦνται μέσα στὴ ζωὴ, κι' ὁ καλλιτέχνης, μὴ βρίσκοντας πούθενά μιὰ ἀνετη θέση, ἀπαρνιέται τὸν πραγματικὸ κόσμον, στρέφει πανικόβλητος τὶς πλάτες του πρὸς τὶς φοβερὲς ἀντιφάσεις πού συγκλονίζουν συνθέμελα τὴν κοινωνία καί, καλοπροαίρετος ὑπνοβάτης, ὑπηρετεῖ φαντάσματα στοὺς πύργους τῶν ὀνείρων του. Δὲν εἶνε σπάνιες οἱ περιπτώσεις πού κάνει θρησκεία του τὸν πόνο καὶ τὴν μελαγχολία, ἀφίεται στὸ ἔλεος τοῦ πιοτοῦ καὶ τῆς μορφίνης, ἐκφυλίζεται καὶ καταντᾷ στὴ νευρασθένεια, στὴν... αὐτοκτονία. Ὁταν ὁμως ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ ταλέντο ἢ συνείδησή του εἶνε ἐλαστικὴ, κατορθώνει νὰ βρεῖ τὸ μυστικὸ τῆς ἐπιτυχίας κατεβαίνοντας ἐπιτήδεια στὸ ἐπίπεδο ἑνὸς κοινού ἀπὸ καλοζώητους νεαροὺς χασομέρηδες καὶ ρωμαντικὲς δεσποινίδες τῶν σαλονιῶν πού ἐνδιαφέρονται γιὰ τὴν τέχνη μόνο ἀπὸ σνομπισμὸ· δανεῖζεται συνήθως τὸ θέμα του ἀπὸ τὸ παρελθόν πού ζεῖ νοσταλγικὰ μέσα στὶς παιδικὲς ἀναμνήσεις του, ξελαφρωμένο ὀλοτελα ἀπὸ τὸ μεγάλο βάρος τῆς παρούσας πραγματικότητας— πού φοβάται νὰ τὴν ἀντικρύσει, κι' αὐτὸς καὶ τὸ κοινόν του—τὸ διανθίζει μὲ φυσιολογικοὺς γλυκασμοὺς καὶ μὲ ξετίπωτο ἐρωτισμὸ, καὶ τὸ σερβίρει στὴν κατανάλωση.

Ἡ φυγὴ ἀπ' τὴν πραγματικότητα εἶνε πλήρης καὶ στὴν μιὰ καὶ στὴν ἄλλη περίπτωση.

Ὁ πολιτισμὸς ὅμως ἀπὸ τὴ φύση του ἐνθαρρύνει τὴν τέχνη, γιατί ἡ ἐνέργειά της παρέχει στὸν ἄνθρωπον μιὰ ἰδέα ὠραιότερη, μιὰ εἰκόνα εὐγενικώτερη, μιὰ φιγούρα πιὸ τέλεια τοῦ ἑαυτοῦ του, πρὸς τὴν ὁποία λαχταρᾷ νὰ ἀνυψωθεῖ.

Ἄν ὁ καλλιτέχνης ἀνακαλύ-

πτει κατ' ἀνάγκη καὶ καταχτᾷ νέα ἐδάφη μέσα στὸ σκοτεινὸ βάθος τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς, μέσα στὸ λαβύρινθο τῆς ἀνθρώπινης σκέψης, τὰ καταχτᾷ γιὰ τὴν ὀλότητα. «Δοῦκες καὶ διαρρηχτες ἀκουγαν ἀντάμα τὸ Σαίξπηρ, ἐνῶ σήμερα στὴ Δύση μαζευόμαστε ὅλοι, μόνο ὅταν πρόκειται νὰ γελάσουμε πικρὰ γιὰ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό μας μπροστὰ στὴ φιγούρα τοῦ Σαρλό».

Σὲ κάθε μεγάλη τέχνη ὑπάρχει τροφή γιὰ κάθε ὄρεξη. Καὶ γιὰ σήμερα καὶ γιὰ αὔριο. Ἡ ἀπόσταση τῶν τριῶν αἰῶνων δὲν μποδίζει τὸ Μολιέρο νὰ ἐπιδορᾷ τὸ ἴδιο κατευθεῖαν πάνω στὸ μεγάλο κοινόν, ὅπως ἐπιδοροῦσε ἄλλοτε.

Καὶ τὰ πνεύματα τὰ πιὸ προχωρημένα στὴν ἐποχὴ τους δὲν χάνουν ποτὲ τὴν ἐπαφὴ μαζί της. Ὁ Ἰω. Σεβαστ. Βαχ ἔγραφε καθημερινὰ γιὰ τὶς κυριακάτικες ἀνάγκες τῆς ἐνορίας του.

Μὰ ὁ σημερινὸς κοινωνικὸς ἄνθρωπος, ὁ ζωντανὸς ἄνθρωπος τῆς γενιᾶς μας, δὲ βλέπει πούθενά στὰ σύγχρονα δικά μας ἔργα τέχνης κανένα καθρέφτισμα, καμμιὰ ἀνταύγεια τῆς ζωῆς του, καμμιὰ προοπτικὴ τῶν ὀνείρων του, καμμιὰ ἐνσάρκωση τῆς ἀγωνίας του.

Γιατί;

Γιατί οἱ καλλιτέχνες μας δὲν εἶνε ρεαλιστές. Ζοῦνε ἔξω ἀπ' τὴν πραγματικότητα, ἀδιάφοροι καὶ ἀσυγκίνητοι. ἐνῶ ἡ Τέχνη παίρνει ζωὴ καὶ μορφὴ μέσα στὴν καθημερινὴ βιοπάλη πάνω στὴν προσπάθεια γιὰ τὴν κατανόηση τῆς πραγματικότητας καὶ τὴ διαμόρφωσή της ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ἄνθρωπον μὲ τὴ συνθετικὴ καὶ συνδυαστικὴ ἐνέργειά του πάνω στὴν δράση.

Ὁ καλλιτέχνης λοιπὸν ἔξω ἀπὸ τὸ ρεαλισμὸ μένει χωρὶς κοινόν κι' ἀπ' αὐτὸ παύει νὰ εἶνε καταχτητῆς, παύει νὰ εἶνε γκορεμιστῆς καὶ πλάστης, παύει νὰ συντελεῖ μὲ τὸ ἔργο του στὴν πρόοδο τοῦ πολιτισμοῦ. Γιατί κανένα; πολιτισμὸς δὲν εἶνε πραγματικὸς, ὅσο τὰ ἀγαθά του δὲ γίνονται προσιτὰ στὴ μεγαλύτερη λαϊκὴ πλειονότητα. Ν. ΚΑΜΑΡΙΑΝΟΣ

Ι ΧΑΝΤΖΑΡΟΥΣ

Ἡ ὑπόθεση τοῦ τραγουδιοῦ εἶναι ἀνεκάτωμα τῆς ὑπόθεσης τοῦ γνωστοῦ ἀκριτικοῦ «τῆς Λιογέννητης» καὶ τῆς παραλογῆς «τῆς κουμπάρας πῶγινε νύφη». Τὸ τέτοιο ἀνεκάτωμα μύθων εἶναι συχνώτατο στὰ δημοτικὰ τραγούδια καὶ πολὺ περισσότερο στὰ τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου, πού κατὰ τὸν Πολίτη «... ὑπέστησαν σὺν τῷ χρόνῳ καὶ ἄλλας πολλὰς μεταβολὰς, δυσχεραίνουσας τὴν κριτικὴν ἀποκατάστασιν τοῦ ἀρχικοῦ τύπου αὐτῶν. Αἱ μεταβολαὶ αὗται συνίστανται εἰς παρεμβολὴν στίχων ἐξ ἐνὸς ἄσματος εἰς ἄλλο ἢ καὶ ὀλοκλήρων ἐπεισοδίων ἐξ ἐνὸς κύκλου ἄσμάτων εἰς ἄλλον...» (Λαογραφικὰ Σύμμεικτα Α' σ. 246).

Ἰ Χάντζαρους ἰ Μάντζαρους τσ' ἰ Χαντζαρουμπαστάρδης (1)
 ἰπῆγι κὶ ἀγάπησι καρδάφτη (2) θυγατέρα,
 ὄχι καρδάφτη μοναχή, μόνι κὶ ἀρχουντουπούλα.
 (Τν ἔστλι λοιπὸν προξινιά, τοὶ τσεῖνι δὲν ἰδέχτσι. Τὶ νὰ κάνι, τὶ νὰ κάνι; Δίθτσι γιναί-
 κια τοὶ πῆγι.) (3)

Σαράδα μέρις κἀνανι τῆ σκάλα ν' ἀνιβουῖν
 κὶ ἄλλις σαράδα κἀνανι τῆ Λυγιρῆ νὰ βροῦνι. (4)
 Πήγανι κὶ τὴν ἤβρανι στὴ σκάλα κὶ στικὸδαν.
 — «Ὡρα καλὴ ξαδέρφη μου, κὶ ποιά 'νι τὰ προικιά σου;
 Μὶ ἔστειλι ἡ θειά σου νὰ μὶ δείξεις τὸν ἀητό.» (5)
 — «Ὁχι μονάχα τὸν ἀητό, παρὰ κὶ τὸν μιτριτή.
 (Κάτσαν τσ' ἀρχίσαν νὰ κιδουῖν)
 — «Ἀδρίτσα (6) τ' βάζεις τ' βιλουνιά, τσ ἀδρίτσα
 [τηνι βγάζεις,
 θαρρῶ κυρὰ-ξαδέρφη μου τοῦ Χάντζαρου πὺς μοιά-
 [ξεις.»
 — «Κὶ τ' εἶν' ἀφτὸς ἰ Χάντζαρους, κυρὰ-ξαδέρφη μου;»
 — «Θαρρεῖς πὺς εἶνι κὶ ἀθριπὺς εἶνι κὶ παλληκάρι;
 Δὲ θέλου γῶ τὰ δόδια τοῦ παλούτσα στὴν ἀβλή μου
 νὰ καλιβῶνου τ' ἄλουγου, νὰ δένου τοῦ σακκί μου.
 Δὲ θέλου γῶ τὴ γούνα τοῦ τῆ χιλιουμπαλουμένη,
 ἄσπρις κλουστὲς κὶ κόκκινες τὴν ἔχουνι ραμμένη.»
 — «Ἰβράδιασι κὶ ψύχουσι κὶ ποῦ θὰ μείνου καημένη;»
 — «Σῶπα κυρὰ-ξαδέρφη μου κὶ μείνι μὶ τίς δουλιξ.»
 — «Ἡ μάνα μου δὲ μ' ἔστειλι νὰ μείνου μὶ τίς δουλιξ.
 Ἰβράδιασι κὶ ψύχουσι κὶ ποῦ θὰ μείνου καημένη;»
 — «Σῶπα κυρὰ-ξαδέρφη μου κὶ μείνι μὶ τὴ θειά σου.»
 — «Ἡ μάνα μου δὲ μ' ἔστειλι νὰ μείνου μὶ τὴ θειά μου.
 Ἰβράδιασι κὶ ψύχουσι κὶ ποῦ θὰ μείνου καημένη;»
 — «Σῶπα κυρὰ-ξαδέρφη μου κὶ μείνι μὶ τὰ μένα.»
 — «Ἡ μάνα μου μὶ ἔστειλι νὰ μείνου μὶ τὰ σένα.»
 — «Τὶ θέλιξ νὰ σὶ στρώσου κυρὰ-ξαδέρφη μ';
 Θέλειξ τὰ μπά, θέλειξ τὰ τσά, θέλειξ τὰ καναβάτα, (7)
 γιὰ θέλιξ τὰ κατακόκκινα πῶχου γιὰ νυφικάτα;»
 — «Μηδὶ τὰ μπά, μηδὶ τὰ τσά, μηδὶ τὰ καναβάτα,
 μόνι τὰ κατακόκκινα πῶχειξ γιὰ νυφικάτα.»

(Πήγαν λοιπὸν στρώσαν τοὶ πέσαν. (8) Ἀβγῆ-
 ἀβγῆ σκῶνιτι ἀφτὸς φέβγι κρυφά, τοὶ πάγι
 κάτου ἀπ' τοῦ παναθύρι τς τσ ἔκανι καντάδα.)

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑ

1) Σὲ παραλλαγὲς ἄλλων τόπων, ἥρωας ἀφτοῦ τοῦ τραγουδιοῦ εἶναι, πότε ὁ Διγενῆς καὶ πότε ὁ Χαρζάνης. Χαρσιανίτης, εἶναι κείνος πού κατὰγεται ἀπ' τὸ Χαρσιανὸ θέμα (τὸ μεσιανὸ τμήμα τῆς Καππαδοκίας) τὴν πατρίδα τοῦ Διγενῆ, πού ὀνομάστηκε ἔτσι ἀπὸ κάποιον στρατηγὸ Χαρσία. Τ' ὄνομα παραφθαρμένο βρίσκεται σὲ παραλλαγὲς καὶ ὡς Χαρζάνης, Χαρζανάκης, Χαντζανής, Χαντζανάκης κλπ. (βλ. Πολίτη ὁ. π. σ. 246). Κὶ ὁ δ. κός μας λοιπὸν «Χάντζαρος» ἀσφαλῶς εἶναι παραφθορὰ τοῦ «Χαρσιανίτης», πού κατὰ πᾶσα πιθανότητα, ἄσχετο ἀπ' τὸ ὄνομα πού κάθε παραλλαγὴ ἀναφέρει, εἶναι

ὁ Διγενῆς Ἀκρίτας, μὴ καὶ σ' ἀφτὸν ἀποδίνεται τὸ ἐπεισόδιον τοῦ τραγουδιοῦ.
 2) Δυνατοῦ, σπουδαίου, πού ἀνάφτει καὶ καίει καρδιές.
 3) Ἡ τέτοια παρεμβολὴ πεζοῦ ἀνάμεσα σὲ στίχους, συναντιέται κάπου-κάπου σὲ Λεσβιακὲς παραλλαγὲς δημοτικῶν τραγουδιῶν. Τὸ πεζὸ αὐτὸ συμπληρώνει τὴν ὑπόθεση καὶ τῆς δίνει συνοχή. Τὸ φυσικότερο βέβαια εἶναι πῶς, ἀρχικὰ, ὅταν τὸ τραγούδι ἀπὸ τόπο σὲ τόπο ἤρτε καὶ στὴ Λέσβο, ὑπῆρχε στίχος πού σιγὰ-σιγὰ ξεχάστηκε, καί, γιὰ νὰ μὴ μείνι χάσμα στὸ νόημα, ἀντικαταστάθηκε, ἀπ' τίς πηγὲς ποῦξαιραν περίπου τὴν ὑπόθεση, μὲ πεζό. Ἄν ἡ Λέσβος ἔβγαζε «ποιητάρηδες» ὅπως ἡ Κύπρος κ' ἡ

Κρήτη, ἀσφαλῶς θὰ ξαναφτιάχνονταν καινούριος στίχος στὴ θέση τοῦ ξεχασμένου, καὶ δὲ θὰ παρουσιαζόταν τὸ τραγούδι τώρα μ' ἀφτὴ τὴ μορφή. Ἡ Λέσβος ὅμως τέτοιους «ποιητάρηδες» δὲν ἔχει. Ὁ Πολίτης λέει πῶς «... κύριος χαρακτήρ τῶν ἐπικῶν ἄσμάτων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ (καὶ στὴν περίπτωσιν τῆ δικῆ μας γιὰ ἐπικὸ τραγούδι ὁ λόγος) εἶναι ἡ ἐπικράτησις τοῦ δραματικοῦ στοιχείου ἐν αὐτοῖς. Ὁ γοργὸς διάλογος καὶ ἡ παρασιώπησις τῆς εὐκόλως ἐκ τούτων νοουμένης δράσεως εἶναι οὐσιώδεις γνώρισμα τῶν ἄσμάτων...» (Λαογρ. Συμ. Α σ. 256). Πιθανὸ λοιπὸν καὶ νὰ μὴν ὑπῆρχε στίχος στὴν παραλλαγὴ ποῦρτε στὴ Λέσβο, καὶ ν' ἀβγαίνε τὸ νόημα ἀπ' τὴ

— «Στὴ γκλίνη πού κοιμούμουνα στὴ στρώση πού κυ-
 [λιόμδαν,
 τοὶ κόρη πού πικέλαβα τσ εἶχα στὴν ἀγκαλιά μου.»

Ἡκοὶ ἡ Λυγιρῆ τοῦ τραγοῦδ', γυρίζ' δίπλα
 τς βλέπ', ἔλιπι. Πιτυιέτι στοῦ παναθύρ, τὶ νὰ
 δεῖ; Τοῦ Χάντζαρου.)

— «Στὴ γκλίνη πού κοιμούσουνα, στὴ στρώση πού κυ-
 [λιόστταν
 τοὶ στούλα πού πικέλαβις τσ εἶχισ στὴν ἀγκαλιά σου.»
 — «Σὰ δὲ μπιστέβγειξ μάτια μου, πάνι ἀνίξι τὸν
 [οῦδά σου
 σκάλιξι τὰ νυφικάτα σου κὶ δὲ τὴ μαρθινιά σου.

(Ξαναπάγι λοιπὸν μέσα, βλέπ' τὰ στρώματὰ
 τς τοὶ βάζ' τς φουνές.)

— «Ἀκούσιτι γειτόνισις κὶ σεῖξ γειτουνουπούλις,
 τίξ μάνιξ μὴ μπιστέβγιτι πού γίνουνδι ρουφιάνις. (9)
 Πικαλιῶ σὶ Χάντζαρι, γυναίκα νὰ μὶ πάρειξ.» (10)
 — «Τὴ γΚυριακὴ πανδρέβουμι κ' ἔλα νὰ μπεῖξ κουμ-
 [πάρα.»

Σαράδα ὄριξ λούζου λιαν, σαράδα χτινιζόδαν.
 Βάζει τὸν ἥλιου πρόσουπου κὶ τοῦ φηγγάρ' ἀπ' τῆθι,
 κὶ τοῦ κουράκου τοῦ φτιρὸ βάζει καμαρουφρούδι.

Πέρνει τίξ βάγιξ (11) ἀπ' τὴ μιά, τίξ βάγιξ ἀπ' τὴν
 [ἄλλη,
 νὰ μὴ δνὴ δεῖ ἰ κουρνιαφτὸξ (12) κὶ τὴ μαβρίσ' ἰ γή-
 [λιουξ.

— «Ἐχειξ κ' πόδια νὰ σταθεῖξ κὶ μούτρα νὰ τιλά-
 [ξεις (13)

κὶ χέρια γουργουλιστικὰ (14) τὰ στέφανα νὰ πιάσειξ;»
 — «Ἐχου κὶ πόδια νὰ σταθῶ κὶ μούτρα νὰ τιλάξου,
 κὶ χέρια γουργουλιστικὰ τὰ στέφανα νὰ πιάσου.»

Παπάξ τὴν εἶδι κ' ἔσφαλι, διάκουξ κὶ διμουνίσθη,
 κὶ τὰ μικρὰ διακόπουλα χάσαν τοῦ κυργιαλέησουν,
 κὶ γὶ καημένουξ ἰ γαμπρὸξ ἔπιπὶ κὶ λιγῶθη.

— «Ψάλλι παπά μ' σὰ μπόφαλιξ, διάκου τὰ καλα-
 [μάρχαξ, (15)

κὶ σεῖξ μικρὰ διακόπουλα βαστάτι τὰ χαρτιά σας'
 κὶ σὺ καημένι μου γαμπρὸ τι ἔχειξ κὶ λιγῶθηξ;»
 — «Παπά μ' ἄν εἶσι Χριστιανὸξ κὶ ἄν εἶσι βαφτι-
 [σμένουξ,
 σὺρ' ἔβγανι τὰ στέφανα κὶ βάλτα στὴ γκουμπάρα.»

(Λέγι λοιπὸν ἡ νύφ')

— «Σὰν ἔλειπι τοῦ σουλιμά (16) τοῦ δουλιουκουκκὶ
 [νάδι,
 δὲν ἄξιξι ἡ μούρη σου μὴ σκίξα (17) παξιμάδι.»

— «Δὲν εἶν' ἀπὸ τοῦ σουλιμά μὴδ' ἀπ' τοῦ κουκκὶ-
 [νάδι,
 μόνι ἰ Θιὸξ μὶ τν ἔδουσι ἰμέ ἀφτὴ τὴ χάρη.»
 — «Καλῶξ τηνι τὴ γκόρη μου...

κουμπάρα γῶ τὴν ἔστειλα, κὶ νύφη κατιβαίνει.» (18)
 [Ἀπ' τὸ στόμα τῆς Μαρίας Μωραϊτέλλη,
 Μυστεγνιώτισσας, 65 χρονῶ, πού τῶμα-
 θε, ὅταν ἀκόμη εἶτανε παιδί, ἀπ' τὴ Μυ-
 στεγνιώτισσα γρηὰ Λαλιτούδα.]

(ΣΥΛΛΟΓΗ ΒΑΓΓΕΛΗ ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗ)

συνέχεια. Καί για εύκολια κατανόησης μπήκανε στή μέση συμπληρωματικά λόγια σέ πεζό.

Πιθανό όκόμεη καί τούτο: 'Η άρχική σύνθεση τών δημοτικών τραγουδιών συνοδέβουνταν μέ μουσικό μέλος, πού σιγά-σιγά καί μέ τόν καιρό έπεσε σ' άχρηστία, κ' έτσι τώρα τό κάθε τραγούδι πήρε τή θέση του παραμυθιού στό λαό,—τούλάχιστο στή Λέσβο όπου τό παραμύθι έχει μεγάλη πέραση—καί σάν παραμύθι άκούγεται διαβαστά από τό στόμα του. Μήπως λοιπόν από διάθεση να πλησιάσουν περισσότερο στό παραμύθι οί πηγές, όρισμένους στίχους ένός τραγουδιού τις άντικαταστήσανε σιγά-σιγά μέ πεζό;

'Ας σημειωθεί άκόμη πώς τό πεζό του «Χάντζαρου», κάθε φορά πού τό ξανάλεγε ή πηγή, τό άλλαζε στις φραστικές λεπτομέρειές του χωρίς όμως κ' ή έννοια ή, οί λεπτομέρειες τής υπόθεσης να παθαίνουν τίποτα. 'Ακριβώς όπως γίνεται καί στήν κάθε επανάληψη παραμυθιού από μιάν ίδια πηγή. Πάντως μ' άπόλυτη είλικρίνεια μου βεβαίωσε ή Μωραϊτέλλη, πώς κ' ή γριά Λαλιτούδα άπ' τήν όποία κ' έμαθε τό τραγούδι, έτσι σάν παραμύθι έβαζε άνάμεσα στους στίχους τό πεζό.

'Ο καθηγητής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης καί Διευθυντής τής «Λαογραφίας» κ. Στίλπων Κυριακίδης, του όποιου τή γνώμη ζήτησα, μουστειλε τήν άκόλουθη άπάντηση: (4 Μαΐου 1943). «... 'Η παραλλαγή, τήν όποίαν μου άποστέλλετε, παρουσιάζει τό πολύ σύνηθεσ φαινόμενον τής άποσυνθέσεως ένός διηγηματικού άσματος. Τά διηγηματικά άσματα, τά έπύλλια, κίνουν τό ένδιαφέρον του λαού όχι μόνον διά τήν μουσικήν των καί τό συναισθηματικόν των περιεχόμενον, τό όποιον είναι όλίγον, αλλά καί δι' αύτήν ταύτην τήν εκτιθεμένην έν αύτοις υπόθεσιν καί κυρίως δι' αύτήν. 'Επειδή δε είναι συνήθως μακρά καί από πολλού έπαυσαν να έχουν εις τήν ζωήν του λαού τήν θέσιν, τήν όποίαν είχαν άλλοτε, σιγό-σιγά λησμονούνται πολλοί στίχοι. Διατηρείται όμως εις τήν μνήμη του λαού όπωσδήποτε ζωηρά άκόμη ή υπόθεσις του άσματος. Διά τούτο καί οί λησμονηθέντες στίχοι αναπληρώνονται διά πεζής διηγήσεως όπως-όπως. Τό πράγμα μάλιστα έχει ένίστε προχωρήσει τόσο πολύ, ώστε όλόκληρον τό άσμα μεταπίπτει εις διήγησιν πεζήν, εις παραμύθι, εις τό όποιον σποραδικώς παρεμβάλλονται καί μερικοί χαρακτηριστικοί στίχοι, οί όποιοι διά τόν ένα ή τόν άλλον λόγον δεν έλησμονήθησαν. Τό ίδιον άσμα τής Λιογέννητης, τό όποιον έχετε ύπ' όψει σας, εύρίσκεται εις τά παραμύθια, τά όποία έξέδωκεν ό Ρίο, ως παραμύθι μέ έλαχίστους έγκατεσπαρμένους στίχους. 'Ωστε έχομεν καί κατηγορίαν παραμυθίων, τά όποία προέκυψαν εκ διηγηματικών άσμάτων...»

ΘΥΜΗΣΗ

'Εφές, του νοῦ μου ή θύμηση, σάν όπως μιὰ φορά,
λαχταριστά στολίστηκε τής όψης σου τό μῦρο,
γλυκόχαρα ξετίναξε τά δυό της τά φτερά,
κι' εύωδιαστή ή άνάσα σου ξεχύθηκε τριγύρω.

Καί συλλογίστηκα μέ τόση γλύκα ένα καιρό,
πού άκόμα ως τώρα, είν' ή θωριά μου πονεμένη,
κι' ύστερα... μ' ένα καράβι έτράνεψες θαρρῶ,
καί στή καρδιά μου έρμήνεψα από τότε να προσμένει.

Κι' ως, τέ πικρό τραγούδι μου να σβήσω δεν μπορῶ,
στό μαῦρο κύμα τῶστρωσα για να στό τραγουδήσει
σάν έρθει στ' άκρογυάλι σου πού τόσο λαχταρῶ!...
καί μουταξε, στά πόδια σου πώς θάρτει να τ' αφήσει.

ΧΡΥΣΟΥΛΑ ΧΑΤΖΗΓΙΑΝΝΙΟΥ

Η ΛΗΜΝΙΑΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

ΠΟΝΟΙ ΤΟΥ ΧΩΡΙΣΜΟΥ

Μέσ' στήν αύλή σου θέριεψαν τά φύλλα άπ' τό λουλούδι,
πού τόσο τό καμάρωνες, περήφανα, στή γλάστρα.
Πήρε άπ' τόν ήλιο ζεστασιά καί ρίγος από τ' άστρα
κι' άπλώθηκε, σάν πράσινη νυφοῦλα κι' άγγελουδι.
Μέσ' στήν καρδιά μου ώρθώθηκεν ό πόνος καί ή θλίψη
καί τήν άγάπη μάτωσε του χρόνου τό μαχαίρι.
'Ολο κατάρα όποιου σκληρά μας χώρισε τό χέρι.
Είναι πολύ για μιὰ ψυχή τό ταίρι να τής λείψει

[Άπό τή συλλογή του Λημνίου κ. Δ. ΒΕΝΕΤΟΠΟΥΛΟΥ
πού κυκλοφόρησε στήν πόλη μας.]

4) Για να δείξει πόσο μεγάλος κι άτέλειωτος είναι ό πύργος της.

5) Κέντημα μέ σχέδιο τόν άητό. 'Ο στίχος δίχως κανονικό μέτρο. 'Η πηγή μ' άφησε να καταλάβω πώς δε θυμότανε καλά. Τό ίδιο καί στους στίχους 12, 18, 21, 24, 27, 63.

6) Σάν άντρας, πού δε ξαίρει να κεντήσει.

7) Προικιά λογιῶ-λογιῶ.

8) Στήν παραλλαγή τής Λιογέννητης» πού δημοσίεψε ό Πολίτης στις «'Εκλογές», ύπάρχει τούτος ό στίχος:

'Ολονυχτίς κοιμούντανε σάν δυό
[γλυκά άδερφάκια
καί πρὸς τά ξημερώματα σάν τῶ-
[γρία πουλάκια.

Βλ. τήν παραπομπή 3.

9) 'Υποπτέβεται άνοχή τής μάνας της. Σε μιὰ Κρητική παραλλαγή, ό ήρωας του τραγουδιού όταν ντυμένος μέ γυναίκια ρούχα πήγε στό σπίτι τής κόρης, παρουσιάστηκε πρώτα στή μάνα της καί συστήθηκε γι' άνηψιός της. Καί κείνη:

«Πάρε τήν άξαδέρφη σου καί κάμε
[τση θῆετι,
'Ωσάν άποῦ' στε έδικοί καί σφι-
[χταγκάλιασέ την.
Πάρε τήν άξαδέρφη σου να πᾶ να
[κοιμηθῆτε,
'Ωσάν άποῦ' στε έδικοί να σφι-
[χταγκαλιαστήτε.»

(Βλ. 'Αριστείδου Κριαρή. Κρητικά άσματα κτλ. 'Εν Χανίοις 1909 σ. 15.)

'Η δική μου πηγή δε θυμόταν λεπτομέρειες ως πρὸς τό σημείο άφτό. Μονάχα σάν έπέμεινα να μου εξηγήσει τό στίχο, φόνηκε πώς κάτι ήξαιρε καί πώς «ό Χάντζαρος πρώτα πήγε στή μάνα τής κόρης καί συστήθηκε, καί κα-

τόπι βρήκε τή Λυγερή».

10) 'Ως τό στίχο άφτόν, ό μῦθος είναι μέρος άπ' τό μῦθο τής «Λιογέννητης» πού κατά τόν Πολίτη «... πολλές καί έν ταίς λεπτομερείαις δεικνύει όμοιότητας πρὸς τήν σκανδιναυικήν παράδοσιν του Χάγβαρδ καί τής Σίγνης, τήν όποίαν διηγείται ό χρονογράφος Σόξων ό γραμματικός (Δανός Ιστοριογράφος καί λαογράφος 1150—1216 μ. Χ.) καί πρὸ πάντων πρὸς τὰς διασκευὰς τής παραδόσεως ταύτης υπό σκανδιναυικών δημοτικών άσμάτων. («'Εκλογαί» προλόγισμα του τραγουδιού «τής Λιογέννητης»). 'Από κει πια καί πέρα μπαίνει στή μέση κι άνεκατέβεται ό μῦθος του τραγουδιού «τής κουμπάρας πδ-γινε νύφη».

11) Δούλες, άκόλουθες.

12) Δεν μόρεσα να έξακριβώσω τή σημασία του. Πιθανό: κουρνιαχτός. 'Όταν για πρώτη φορά ή πηγή μουπε τό τραγούδι, άπάγγειλε τή λέξη «τουρνιαχτός», ένῶ ύστερα από καιρό πού τήν ξανάβαλα να μου τό πει, τήν άπάγγειλε «κουρνιαχτός».

13) Κοιτάξεις.

14) Γόργοκίνητα.

15) 'Απ' τό «κανοναρχῶ», «τά κανοναρχίσματά σου». Διαστρέβλωση τής λέξης.

16) Πασάλημα, κοκκινάδι για τά μάγουλα.

17) 'Ενα κομμάτι, άπόσχιμα ξύλου: «σκίζα δαδιου».

18) Τό τραγούδι τούτο μαζί μ' άλλα, μου ζήτησε τήν άδεια καί τ' άντέγραψε ή Γερμανίδα Κυρία 'Εδβίγη Λύντεκε, όταν στα 1937 γυρίζοντας τήν 'Ελλάδα για να μαζέψει τραγούδια δημοτικά, πέρασε κι άπ' τή Μυτιλήνη.

Γι χαρά ντ Στιφανέλι ίνταν, άμα ίβριτσι ντου πάπουτ α χαρπγιάς, (1) α κατς δίπλατ τσ' ούλου α ντου ρουτά.

—Γιατί πάπου, βάγις πρότα του μαρουότ, τσ' ίστιρα τ' ασκάγια;

Αναγκάζνταν πλια τσι τσος, α τ' δινι α καταλαβένι, τσι να τ κρινι, για του κάθι αβ (2) τι ασκάγια χριγιαζόντιν, τσι τι γέμους πρεπ.

Τ' ίλιγι τσι για τ' αβλάντζμα (3).

—Σ' τα πιταχτά, πρεπ ν' αμουνιάγις κανε διο πθαμές γιο μπρουστά, ντου λαγό, να ντουν αφίνις να στροσ ντου δρόμουτ, τσ' άμα κουντουσταθί, νατρίχνις πας του τσιφάλι, γι πέρκα πάλι, πρότα-πρότα απλόνι, τσ' ίστιρα στρονι, ος για ντουν αλιπό, μο τσι πιταχτί, α μι χάνις τσιρό, τράβα τουν, τσ' α ντιογιάς, καλά, ίδιμι ντου χάνις αλι μπρουστάς.

Έφτα πλιά, ίνταν ι ψιτ να τ' ακού.

Γι πάπουτ ντου προυστάτιβγι τσι ντουν ίχι πάντα μαζίτ, γιατί άμα σχουρέθτι γι πατέραστ, ντουν άφσι μουρό πράμα. Μνια μέρα ντου πίρι μαζίτ, τσι σ του αβ (2), τσι τ' έδιξι τα τριτίπια τς αβτζουσίγις.

Άμα τράνιψι του Στιφανέλι, γίνιτσι φόρτσους αβτζίς (4).

Καταπ λέγι γι λόγουσ,—τζίνις παγιένι του πράμα (5)—έμαθι ούλα τα κατατόπγια, τσι τα γιατάκγια του κάθι νουσ.

Όγιουσ ίθιλι πέρκα για λαγό, στου Στιφανέλι τα παράτζιλνι, τσ' ίβγαζι του ψουμίτ, τσι πέρνα μιτ μάνατ, σα τσι σ τα πρότα ντουν.

Παλικάρ βλέπς τσι τιχνίτς, ούλις γι κουπέλις ντου ρουτιβγόνταν, ίσα που τα ψίσαν μι μνια ουρασιά, τσι ζτιφανουθούκαν.

Γι Ουρασιά, μο τσι ντουν έβαλις του τσβαλι, ντου ζάλιζι, τσι τ' έπριζι του σκοτ, τσι καλά τσι ζόνι, να τς κανι μπουά απ' ατζίδ, τσι τ' ίλιγι.

—Κάνιμ τσι μόνα, έφτου τ' αξουμένου, μνια που νι μόδα!

Παράδις ε θα δόσουμι για, να που σκουτόγις ντ κόζιμ τ' ατζίδια τσι τα πλις;

—Βοι γινέκα, εν ίνι πρέπουν ζι μας, έφτα τα πράματα.

Πγι ίμιστι μις, Χουντρί, Κουμίλιδισ, για Αλέξινις;

Γι καθένασ ο,τ αξίξ!

—Ες λέγου, αμ να π' τουν έβαλι τσι γι τάδι πγια!

—Έφτινι εν έχι μνιαλουμένου τσιφάλι.

—Αμ γι Δασκάλα;

—Γι Δασκάλα κουμπάζιτις τα γράματατς, πάτσι ξιγιλάσ τσι κανέναν.

Έφτου του τρουπαρέλι του ψέλναν, πάσα μέρα.

Άμα κατάλαβι γι Στιφανίς πους θα γίνταν πατέρας, για να τ καλουπγιάς, τσιπι μνια μέρα.

—Άντι, μι του καλό α κάνις γιο, ας κάνου τσι γο του θέλιμας.

Αμ ντ χαράτς, κόντιψι α πιτάς.

Α μίν τα πουλιουλουγούμι, έσουσι να γινίς αγουρέλι. Ένα μουρέλι μο να του θουράς, μπαμπακέλι τσι ζγουρόμαλου.

Άμα τράνιψι, μνιάν αβγί, σκόνιτι, περνι μο του φνελι (6), που του νουμάτζι «Σούστα» τσι τούχι μο για τ' ατσίδγια, τσι τράβιζι. Ίχι τσ' έναν άλλουν μουγάλου στσίλου, ντου «Καπλάνι» για του χουντρο του αβ.

Έτσινι ντ μέρα φένταν σαν ανίμπουρους, τσ' ε ντου μπίρι μαζίτ, μνια που ε ντου χριγιαζνταν, να ξικουραστί τσόλας. Ουλι ντ μέρατ ντ έφαγι, ίσα π' να του καταφέρ τ ατζίδ, μο τσι μο, μι σακατέψ ντ προυβιάτ.

Γι Ουρασιά πλια απ' ντ χαράτς, ούλου του μουρό ξέσαζι, τσ' του ιπάντιβγι. Του χόριβγι, τσ' ίλιγι τριγδστά.

—Δούτιτου του Ζιμπλιπδέλι τ' άσπρου σα ντου μπαμπακέλι.

Δούτιτου ντου γιόκα μου τσι ντου μουσχουγιόκα μου.

Δούτιτου ντου κανακάρ που ντου πλο, μι μαργαρτάρ.

Τσι γι Καπλάνις, σα να καταλάβι πους ίνι μουρό τ' αφιντικούτ, πίδα τσ' αρχιόνταν μαζίτ τσι τό γλιφι, πας τα χιρέλια, τσι πας τα πουδαρέλια.

Μπρους σπιρνί κουντα (7), απουτσιμίθτι του μουρό.

Τό θιζι μες γκούνιατ, που τν ίχαν μες του κατιβατό (8) τσι του στσέπας. μένα ζιντουνέλι.

Ξάπλουσι τσι γι Καπλάνις απου δίπλατ, σα φίλακας ντ μουρού.

Άμα τα ξέσαζι ούλα γι Ούρασιά, ίπι μι ντου νουτς.

—Θαν έρτ του βραδ κουραζμένους γι άντραζιμ αμ του αβ, ας τ' έχου χαζιόκουν ντου καφέτ.

Λουγιάζ, εν ίχι αλιζμένουν, πλάλιζι να παρ ντου μίλου τσι γιτόνιζατς ν' αλέσ.

Βγένι απ του πουρτί, π' αβλιζόνταν μι του μαχισαδέλιντουν, για να γιρεψ απ του παναθίρ μνιανίς, που βλιπι μέσα, ντου μίλου ντουν.

Πγιαζαν αφλουγί απ του παναθίρ, γι μνια κουβέντα φερνι ντν αλι, σκουτνιαστσι.

Ίστι του Στιφανέλι, ανίγι, μπενι μέσα, σκουτνά.

Φουνάζ, τίπουτας, τραβά ένα σπιρτου, ανάβγι ντ λάμπα που κρέμνταν στου στίλου μέσ ντν αβλί, λουγιάζ, μες του κατιβατό (8) γι Ουρασιά λιπ. Γι Καπλάνις λαχανιαζμένους μιτ γλόσα πιταμένι όξου, καταματουμένους.

Γι κουριλού (9) που χαν απλουμένι μες του νουνταδέλι (10), μνια κβαρδούλας του μπουτζάκ (11).

Γι μιζαλούδα που χαν απλουμένι πας του ιραπιζέλι, τσ' ίχαν απάνου, τα τούτα τσίνα ντ μουρού, τραβγμένι, τσι πιταμένα ούλα κάτου. Βζάστρις, κδουνίστρις, τζιζβιδέλια (12).

Του ζιντουνέλι ντ μουρού, κα-

ταματουμένου, τσι του πουδαρέλι ακόμα που φέταν, ματουμένου.

Ουγρίντζι! (13).

—Ος φένιτι ίπι—γιατί καλό ε βαζ κανένασς του νουτ, τέγις όρις,—θα λίσαζι γι Καπλάνις, τσ' έφαγι του μουρέλιμ. Έν απουκότα, α πα α του ξιστσιπάσ!

Αρπά γιαινιάς ντου τσιφτέτ (14) τσι ντου σκότουσι.

Γι Ουρασιά απ' του πριβουλέλι, ακού ντ τριτσά, αλουζούζουμ μουντάρ (15) μέσα, βριστ ντουν άντρατς τσι βάζτα ακόμα του τφέτσς τα χέριατ.

—Βρε άντρα, τι έκανις; σκότουσις κανέναν!! τσι πέφτ πας ντ κούνια ντ μουρούτς ζά παλαβί τσι τ' αρπίς τα χέριαις.

Του μουρό τρώμαζι, νιόσι άγκουρα, τσ' αρχινά τα κλιάματα.

Του Στιφανέλι απόανι ξικσλου, τσ' εν ίξιρι τι να πι. Ίπι μο.

—Ζουντανό ίνι του μουρέλιμας;

—Χόματας του στόμας, τί ίθιλις; Έο τσι γιρό!

Του βλέπαν απ' ντι μνια, του βλέπαν απ ντν αλι, βλέπιν του πουδαρέλι του ματουμένου, ίνταν γλίψιμου τι σλιού.

Απουρούσαν τσ' ε ξέραν τι γίνιτσι.

Άμα ζνίρταν κουμάτ, οίξαν μνια ματιά τσις τουν Καπλάνι, που τσιλπούρδα ακόμα να παραδόσ, χουμένουςς τα έματα.

Μι του τιζάρζμα πό κανι τα πουδαράτ, γκούντζι ντ κουριλού (9) τσι φάνιτσι μνια ουρά φδίσα!

Ξιστσιπάζιν τι να δουν! Ένας φίδαρους ίσα μι μνιαν ουργιά!

Τότιζου καταλάβαν τα διατρέξαντα.

Ος φένιτ, μο (16) τσ' άνίξι του πουρτί γι Ουρασιά, μουντάρσι (15) μέσα του φιδ, τσι τράβα ουλουσινέ (17) κατα του μουρό. Γι Καπλάνις, έχάζι τσιρό—φίλακας για πιστός—πάλιψι μαζίτ, ος που α του καταφέρ, καναν ντου κόζιμουν άνου κάτου.

Άμα του σκότουσι, του στσέπαςι μιτ καρπέτα ος φένιτι, ίστιρα μι του ματουμένου στόμα τράβιζι του ζιντουνέλι ντ μουρού κατατσέφαλα α μι φέντι, τσ' άμα τα τέλιουσι ούλα, τό γλιφι πας του πουδαρέλι, τσι ξικουράζνταν, τσ' απάντιχι του άφιριμ!

Του Στιφανέλι, χτίπα του τσιφάλιτ τσ' ίλιγι.

—Άχ τι έκανα, άχ τι έκανα, αμ ν ανατσιφαλάδαμ!!

Ούλουσ γι μαχαλάς κβανίστσι α δουν τι έτριξι. Ντου παριγουρούσαν ούλις τσι τ λέγαν.

Σονι που νι του μουρέλιζας γιρό, τσ' ος για στσίλου, ανιστίνις άλλουν.

—Αμ Καπλάνις, ε θαν ίνι!

Γι Ουρασιά, ίστιρα απ' έφτα, μίδι ξανέκανι κουβέντα για μπουάδισ!

Μίτρους

1) Νά γεμίζει χαρτοδσες. 2) Κυνήγι. 3) Για τόν τρόπο του κυνηγιού. 4) Σπουδαίος κυνηγός. 5) Ο καθένασ ακολουθα τό έ-

ΤΩΝ ΟΙΚΙΩΝ ΗΜΩΝ ΕΜΠΙΠΡΑΜΕΝΩΝ...

Για την παρακολούθηση της πνευματικής κίνησης της Αθήνας αναδημοσιεύουμε από τα «ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ» της 1ης Μαΐου περικοπές μιας μελέτης του κ. Βασ. Λαούρδα για το έργο του κ. Μ. Καραγάτση, οι όποιες έχουν γενικότερο ενδιαφέρον :

«... Ανήκει κι αυτός στην περίφημη «γενιά του 1930», στη γενιά εκείνη, που ήρθε με πολύ θόρυβο και που αποχωρεί τώρα σιωπηλά, αφήνοντας πολλή στάχτη στην ψυχή μας. Η «γενιά του 1930» ούτε τη γλώσσα καλλιέργησε, ούτε μορφή επιδίωξε, ούτε ιδανικά πρόβαλε, ούτε στο χρώμα της ρίζωσε, γι' αυτό, όταν ήρθε ο καινούριος πόλεμος, διαλύθηκε εις τὰ ἐξ ὧν συνετέθη». «Ο κ. Μ. Καραγάτσης είναι, κατά την κοινή γνώμη, «ρεαλιστής συγγραφέας». Ο χαρακτήρισμός είναι σωστός. Ο κ. Μ. Καραγάτσης έχει κάνει μια σπουδαία ανακάλυψη: «Υστερ' απ' τον πόλεμο του 1914—1918, υστερ' απ' την περίφημη «άνησυχία» του μεσοπολέμου, πριν αρχίσει και ενώ ακόμη συνεχίζεται ο δεύτερος πόλεμος, ο κ. Μ. Κ. ανακαλύπτει (επί τέλους!) την πραγματικότητα. Η αλήθεια είναι βέβαια πως την πραγματικότητα την είχαν ανακαλύψει κ' όλα πολύ πριν απ' τον κ. Μ. Κ. οι συγγραφείς του τέλους του 19 αιώνα και έτσι θα ήταν κάπως μάταιη δουλειά όλη ή δουλειά του κ. Μ. Κ., αν ο συγγραφέας του «Γιούγκερμαν» δεν είχε την τύχη να ανακαλύψει την πραγματικότητα από μια σκοπιά κάπως απρόσιτη ως τώρα: τη σκοπιά του Άντλερ και του Φρόυντ. Ο κ. Μ. Κ. είναι ψυχαναλυτής ρεαλιστής συγγραφέας, κι' ακριβώς γι' αυτό πιστεύει, και μαζί του το πιστεύουν κι' άλλοι πολλοί, πως είναι ο πιο συγχρονισμένος απ' όλους τους «συγγραφείς» μας. Ως τώρα ξέραμε μίαν άλλη πραγματικότητα: την κοινωνική. Ο κ. Μ. Κ. όμως προβάλλει άλλη, διαφορετική απ' την κοινωνική, προσδιορισμένη τώρα από τον βιολογικό οργανισμό του ανθρώπου».

«Τι να λέει άραγε για την κοινωνική πραγματικότητα ο κ. Μ. Καραγάτσης;» «Τι θα έλεγε, αν ένας κριτικός του ξετίναζε τον Γιούγκερμαν λέγοντας πως δεν έγινε, επειδή είχε ισχυρή βιολογική ιδιοσυγκρασία, άλλ' επειδή έζησε μέσα σε οικονομικοκοινωνικές συνθήκες, που κατ' ανάγκην τον έφτιαξαν έτσι; Τι θα έλεγε, αν ένας κριτικός ξετίναζε ολόκληρο το έργο του, λέγοντας πως ο κ. Μ. Κ. γράφει, όπως γράφει, όχι γιατί έχει την α' βιολογική ιδιοσυγκρα-

σία, άλλ' επειδή μεγάλωσε και ανατράφηκε σά συνειδητός άστος; Είμαι βέβαιος πως μια τέτοια κριτική θα τον αποστόμωνε όριστικά, αλλά ο κ. Μ. Κ. είχε την τύχη να πάρει το δρόμο της βιολογίας από το 1936 και πέρα, δηλαδή σε μίαν εποχή που εμπόδιζε την κριτική από τη σκοπιά του διαλεκτικού ματεριαλισμού χωρίς όμως να εμποδίζει τον κ. Μ. Κ. να γράφει, ό,τι έγραφε και γράφει».

«Η πάντοδυναμία του σεξουαλικού ένστίκτου είναι μια επιστημονική γνώμη και συνεπώς ή απόδειξη της είναι δουλειά επιστημονικού εργαστηρίου, χρειάζεται επιστημονική επιχειρηματολογία, επιστημονική σοβαρότητα και όχι δημοσιογραφικές επιφυλλίδες».

«Υπάρχουν λογίων-λογίων ρεαλισμοί. Να δεις την πραγματικότητα σαν άντρας και να ζητήσεις έπειτα να την ύψώσεις σ' ένα επίπεδο αντίξιο με τον άνθρωπο—είνε ή πιο ωραία και ή πιο δικαιωμένη μορφή ρεαλισμού»

«Ο ρεαλισμός του Ζολά και ακόμη περισσότερο του Γκόρκυ είναι ή καθημερινή πραγματικότητα ιδωμένη από τη ματιά του ανθρώπου, που αγωνίζεται για το ξεσκλάβωμά του. Υπάρχει όμως και ο ρεαλισμός της διάλυσης, ο «ρεαλισμός» του Χάξλεϋ, του Λώρενς και του Τζόις: το άτομο που έχασε μέσα στις μεγάλες πολιτείες την ψυχή του, που ζει χωρίς Νόμο και που αποσυντίθεται μέσα στην τύρβη των αισθήσεων και πάνω στη φαινομενικότητα του κόσμου. Αν όμως ο Ζολά και ο Γκόρκυ αγωνίζονται για την κοινωνική και ήθικη δικαίωση του ανθρώπου, ο Λώρενς, ο Χάξλεϋ και ο Τζόις αγωνίζονται για το μεταφυσικό του λυτρωμό. Και στον ένα και στον άλλο ρεαλισμό υπάρχει πόνος και λαχτάρα ζωής, αδιάκοπος αγώνας για το ξεκόμισμα της ψυχής, για το λυτρωμό της από την κοινωνική αδικία ή από τη διάλυση της παρακμής».

«Υπάρχει όμως κι' ένας τρίτος ρεαλισμός: Να μπει και να τριγυρίσεις κυνικά μέσα στις βρωμιές της ζωής, όχι ίσως τόσο επειδή τις χαιρέσαι και δεν μπορείς να ζεις μακριά τους, όσο επειδή έτσι μπορείς να έχεις κυκλοφορία και επιτυχία μέσα σε μια κοινωνία που αναγνωρίζει μέσα στις σελίδες σου τον ίδιο τον εαυτό της. Είναι ο ρεαλισμός της επιφυλλίδας του κίτρινου τύπου. Καθώς είναι στολισμένος με τὰ ξόμπλια έρασιτεχνικά κερδισμένων βιολογικών θεωριών, καθώς προσφέρεται σε πολυτελείς εκδόσεις με ξυλογραφίες και δισεύρετο χαρτί, εύκολα ξεγυλάει τους νέους, που κάθονται και τον συζητούν στα σοβαρά. Ο όριζοντάς όμως που ανοίγουν τὰ επιφυλλιδογραφικά αυτά κατασκευάσματα, είναι ανέκκλητα μαυρισμένος: αν πιστέψεις πως ο κόσμος κυριαρχείται από τους αδένες, αν ξεχάσεις πως ζωή σημαίνει αδιάκοπο ανέβασμα από το χάος της ύλης στον κόσμο του πνεύματος δε σου

μένει παρά το ξαναγύρισμα στο χτήνος. Υπάρχει όμως και μια άλλη λύση: Να δεις και να καταλάβεις καλά όλην αυτή την κοινωνία, που μη έχοντας κανένα ήθικό κριτήριο δημιουργεί μέσ' απ' τους ίδιους τους κόλπους της τον συγγραφέα, που θα περιγράψει τον εαυτό της, και μια μέρα να τη στείλεις μαζί με το συγγραφέα της εκεί που πηγαίνουν μοιραία κάθε φορά οι διαλυμένες κοινωνίες. Όχι από αίτημα κοινωνικής δικαιοσύνης: κάτι περισσότερο: από την αγάπη και την πίστη στον Άνθρωπο. Γιατί να έρχονται και να μιλάνε στην καρδιά του 20 αιώνα για ρεαλισμό, είναι μια πολύ άστεία και πολύ καθυστερημένη δουλειά: Να έρχονται όμως και να σου προσφέρουν για ρεαλισμό κυνικές σεξουαλικές ιστορίες σε μια εποχή, που ή μόνη πραγματικότητα έχει γίνει πιά ο έθνικός και ο κοινωνικός αγώνας, αυτό πάει πιά να είναι άστειο, γίνεται πρόκληση. Αυτή τη στιγμή όχι μόνο μέσα στην Ελλάδα: απ' τη μίαν άκρη ως την άλλη ολόκληρου του κόσμου πέφτουν χιλιάδες παλληκάρια πολεμώντας για έθνικά και κοινωνικά ιδανικά. Μέσα σε τέτοιες ώρες να έχουμε στη χώρα μας ένα «συγγραφέα» που ιστορίζει αναισχυντα σεξουαλικές αθλιότητες, αυτό πάει, νομίζω, πολύ».

«Σε μίαν εποχή που κάθε λαός γυρίζει στις ρίζες του αποτιμώντας το μικρότερο σημάδι λεβεντιάς του, οι νεοέλληνες «λογοτέχνες» όχι μόνο άχυρογραφούν με συρριαλισμούς, με λογοτεχνίες του όνειρου, με αισθηματολογικά άναγνώσματα, με μελιστάλαχτες άναμνήσεις των παιδικών τους χρόνων και με διάφορες έσωτερικές φλυαρίες, αλλά και άσχημονούν γύρω από τὰ άγια των άγιων της φυλής τους... Δεν τους κατηγορεί βέβαια κανείς που δε γεννήθηκαν μεγάλοι καλλιτέχνες. Να δουλεύουν όμως τη γλώσσα ενός λαού και μάλιστα σε κρίσιμες ώρες της ιστορίας του και όχι μόνο να μη μπορούν να ύψωσουν το λαό τους αλλά και να τον άπασχολούν με τις άτομικές τους ιστορίες ή, ακόμη χειρότερο, να θίγουν με άνιερα χέρια το πνεύμα και την ιστορία του, αυτό είναι άπολύτως άπαράδεχτο...»

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Φώτη Κόντογλου: «Έλληνες θαλασσινοί στις θάλασσες της νοτιάς».—Άντώνη Βουσβούνη: «Ο Άγιος Άντώνιος».—Α. Προκοπίου: «Κριτική».—Λορ. Μαβίλλη: «Τὰ σονέτα» (είσαγ. σχόλια Γ. Σπαταλά).—Άγγ. Σικελιανού: «Ο Δαίδαλος στην Κρήτη» (τραγωδία).—Κ. Τρουπάνη: «Η Άλεξανδρινή ποίηση» (μελέτη).—Γ. Δασκαλάκη: «Άντιγόνη» (μελέτη).—Γκαίτε: «Τό πράσινο φίδι».—Δ. Ψαθά: «Ο έαυτούλης μου» (θεατρικό).—Αίμ. Χουρμουζίου: «Ο Παλαμās και ή εποχή του».

πάγγελμα του πατέρα του. 6) Μικρό κυνηγετικό σκυλί 7) Κατά το σύρρουπο. 8) Κομαρίτσα Ισόγεο. 9) Κορπέτα από κουρέλια. 10) Κομαρίτσα. 11) Γωνιά. 12) Μπρ. κάκια. 13) Κατατρόμαξε. 14) Δίκανο τουφέκι. 15) Όρμα. 16) Μόλις. 17) Κατ' εύθειαν.

Η Β' ΜΟΥΣΙΚΗ ΒΡΑΔΙΑ ΤΟΥ ΦΙΛΟΤΕΧΝΙΚΟΥ

Ο Φιλοτεχνικός Όμιλος Μυτιλήνης έχασε τελευταία στο κοινό μας την δεύτερη μουσική του βραδιά, που ικανοποίησε κάθε φιλόμουσο της πόλης μας. Και την νέα αυτή προσπάθεια του Φ. Ο. Μ. έχαρακτήριζε όλη ή σοβαρότητα, που είναι απαραίτητη για κάθε έκδηλωση της Τέχνης και που είχε λείψει στον τόπο μας από τις περισσότερες «καλλιτεχνικές» απόπειρες της τελευταίας οκταετίας.

Πολύ συνειλέσαν στην επιτυχία της βραδιάς οι πρωτότυπες συνθέσεις των συνεργατών του όμιλου Κώστα Χ' Ευστραίου και Εύθυμου Μακρή. Η «Καπετανισσα», που συνέθεσε ο πρώτος πάνω σε γνήσιο ελληνικό στυλ, ένθουσιασε το κοινό μας, που την καταχειροκρότησε και όταν τραγουδήθηκε από την δ. Ευγενία Αράπη, και κατά την τελευταία επανάληψη της «βραδιάς», όταν την τραγούδησε η δ. Αύρα Σωτηριάδου. Η δ. Αράπη απέδωσε με ικανοποιητική επιτυχία όχι μόνο την «Καπετανισσα» αλλά και το «Έλα» του ίδιου συνθέτη, καθώς και την προσευχή της «Γόσκας» του Πουτσινι. Η δ. Αύρα Σωτηριάδου, την οποία έχουμε θαυμάσει αρκετές φορές, έως τώρα για την ικανότητά της σε απόδοση των πιο λεπτών φωνητικών αποχρώσεων, έτραγούδησε πολύ καλά την «Χαρά της φύσης» του κ. Εύθ. Μακρή. Γενικά όμως από όσα μας έτραγούδησε έσηματίσαμε την έντύπωση ότι δεν της είχαν δοθεί κομμάτια κατάλληλα για να επιδείξει όλη τη δύναμη του ταλέντου της, και για να κερδίσει έτσι το ακροατήριο μιάν ανώτερη αισθητική απόλαυση. Ιδιαίτερη έντύπωση και ένθουσιασμό έπροκάλεσε το παίξιμο της δ. Έλλης Βασιλειάδου, η οποία απέδωσε άριστοτεχνικά και με μεγάλο αίσθημα δυο συνθέσεις του Σοπέν στο πιάνο. Στην επιτυχία της βραδιάς έβοήθησε επίσης πολύ και ο πιανίστας κ. Γιάννης Αντωβίκ με την έξαιρετική τεχνική του και την έμπνευσμένη έρμηνεία κάθε κομματιού. Το πρόγραμμα περιελάμβανε επίσης τραγούδια της Χορωδίας του Όμιλου, την «Προσευχή στην Αγάπη» του κ. Εύθ. Μακρή, που τραγούδησαν οι αδελφές Μέρσα και Αύρα Σωτηριάδου, ένα τρίο του Χάυρν, που έξετέλεσαν οι κ. κ. Εύθ. Μακρή (βιολί), Γ. Αντωβίκ (πιάνο) και Ν. Παπιγιόν (τσέλο), την «Φαβορίτα» του Άσερ και το «Τουρπιγιόν» του Μάτεϊ, που έπαιξε στο πιάνο με δεξιοτεχνία η δ. Κωδωνάκη, το «Πώς της άρέσει» του Γλυκοφρύδη, που τραγούδησε το κουαρτέτο Παναγιωτοπούλου, Κρητικού, Τζελέπη και Άσλάνη, κ. ά. Την χορωδία του όμιλου άποτελοούσαν οι δεσποινίδες Αύρα και Μέρσα Σωτηριάδου, Μπέμπα Σουλάκη, Δέσποινα Άσλάνη, Νίκη Καμπαδέλλη, Μαρία Μυγιάκη, Πατρούλα Πολυχρόνη

και οι κ. Ι. Μανωλακέλλης, Γ. Κουκουτός, Τάσος Άλβανός, Τ. Παναγιωτόπουλος, Άργ. Κρητικός, Γ. Σκοΰφος, Δημ. Καλδής, Στ. Τζελέπης, Α. Βαλάκος, Γ. Πασβούρης, Α. Άσλάνης, Γ. Χαμχούμης και Άθ. Πολυχρονιάδης.

Η «δεύτερη μουσική βραδιά» έπανελήφθηκε για τελευταία φορά στις 8 Ιουνίου. Το πρόγραμμά της είχε πλουτισθεί με το «Σκέρτσον» του Σοπέν, που έπαιξε η δ. Βασιλειάδου, με το «3ο στρατιωτικό μάρς» του Σούμπερτ, που έκτελέσθηκε από τον κ. Αντωβίκ και την δ. Βασιλειάδου, με την «Βαρκαρόλα» του Εύθ. Μακρή, που έτραγούδησαν οι δ. Α. και Μ. Σωτηριάδου και οι κ. Τ. Παναγιωτόπουλος και Α. Άσλάνης και με την «Καινούρια σεράνατα» του συμπατριώτη μας Τ. Ξηρέλλη, που τραγουδήθηκε από το κουαρτέτο Παναγιωτόπουλου, Κρητικού, Βαλάκου και Άσλάνη. Και τα 4 νέα κομμάτια έσηματίσαν μεγάλη επιτυχία. Η βραδιά αυτή απέδειξε ότι οι νέοι του Όμιλου, είναι άξιοι για καλλιτεχνικές έκδηλώσεις, που πραγματικά τιμούν τον τόπο μας.

Ν. ΑΓΡΙΤΕΛΗΣ

ΜΑΘΗΤΙΚΗ ΣΥΝΑΥΛΙΑ

Πριν από μερικές βδομάδες η πιανίστα κ. Κόκα Σκουρτέλλη διοργάνωσε στον «Όρφέα» μαθητική συναυλία πιάνου με συμμετοχή των μαθητριών της δεσποινίδων Αριάδνης Ευστρατιάδου, Σοφίκας Σκαναβή, Άρτας Ιλπειώτου, Μαο. Τζωρτζίδου, Βικτ. Τριανταφυλλίδου, Εύαγγ. Αποστόλου, Έλλης Ματθαίου, Μαίρης Καραμάνου, Λένας Έλευθεριάδου, Ζάννας Ματθαίου, Μαίρης Γαλούση, Βιογ. Χιωτέλλη, Λούλας Σάκη, Μπ. Έλευθεριάδου, Α. Δαγκλή, Νίτσας Οικονομοπούλου, Τιτίκας Παπαθανασίου, Πόπης Δρούκα, Άθ. Δήμου και των μαθητών της Δημ. Σκουρτέλλη και Βάσου Χατζηγιάνη. Κατά την συναυλία έκτελέσθηκαν έργα των Βέμπερ, Σούμπερτ, Μπετόβεν, Μπράμς, Λίστ, Σούμαν, Μότσαρτ, Σοπέν κ. ά.

ΑΠΟ ΤΑ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ :

Άντ. Πρωτοπάτη : «Η γρηά το πόνει λάλει».—Μανταμαδιώτικο διήγημα του Δ. Χ' Ραφαήλ.—Ποιήματα των Κ. Φριλίγγου, Κ. Μάκιστου, Άσ. Βεϊνόγλου, Χρυσ. Χ' Γιαννιού.—Ένα ταξίδι του Κρέτμερ στην Λέσβο το 1901.—Έπιστημονικό άρθρο του Β. Α. για τον μανδραγόρα.—Β. Κλαδίτη : «Το πνεύμα και η έποχή μας».—Β. Καραγιάννη : «Ένα Μυστερνικό τραγούδι του άκριτικού κώκλου».—Ν. Καμριανού : «Ο καλλιτέχνης και το κοινό».—Θ. Άργυρίου : «Γνωριμιά με τα γνωστά».—Μίλη Παρρασκευαΐδη : «Ο άπόμαχος της ζωής» (είκόνα).—Άγνωστοι εύτράπελοι στίχοι του Βερναρδάκη.

ΔΙΑΦΟΡΑ

— Άνεπιβεβαίωτες ειδήσεις άναφέρουν ότι πέθανε στη Ρώμη ο περίφημος τενόρος Μπ. Τζίλι.

— Ο διευθυντής της Πινακοθήκης Άθηνών κ. Στρατηγός έδωσε στο Μόναχο διάλεξη για την Νεοελληνική ζωγραφική με εισήγηση του καθηγητή του Πανεπιστημίου δ. Φρ. Νταϊλγκερ.

— Στο 5ο τεύχος των «Φιλολογικών Χρονικών» δημοσιεύεται μελέτη του κ. Α. Σγουρού με τίτλο «Τα πλαίσια της πεζογραφίας του 1930 και η «Αίολική Γη», στην οποία τονίζεται μεταξύ άλλων ότι η «γενιά των λογοτεχνών του 1930» εκπροσωπούσε όχι το καθ' αυτό ευρωπαϊκό πνεύμα, αλλά το Γαλλικό άστικό πνεύμα της κατάπτωσης.

— Από τις στήλες του «Έλ. Βήματος» ο κ. Μιχ. Ροδάς συνέστησε να παρασταθούν τα έργα του Βερναρδάκη «Φαύστα», Μερόπη και «Μαρία Δοξαπατρή» όπως τα απέδωσε στην δημοτική ο Δέσβιος φιλόλογος και λογοτέχνης κ. Θεοδόσιος Δουβαλετέλης.

— Ο ραδιοφωνικός σταθμός Άθηνών έόρτασε τελευταία τα 85 χρόνια του Γ. Δροσίτη.

— Από κριτική του κ. Α. Σγουρού για το τελευταίο βιβλίο του Δέσβιου συρρεαλιστή κ. Όδυσσέα Έλύτη «Ήλιος ο πρώτος» δημοσιευμένη στα «Φιλολογικά Χρονικά» : «Και όμως ο λυγρός αυτός νεοέλληνας και πολύ μαχητικός είναι, όπως αξίζει στους καινούριους ανθρώπους, με και κάπως άποφθεγματικός στις έρμηνείες του και στις πίστες του πάνω στο υπερρεαλιστικό κίνημα. Άλλ' εύτυχώς, γιατί άλλιώς υπήρχε κίνδυνος να φθάσουμε σε δικολαβισμούς για να άποδείξουμε επί παραδείγματι ότι ο υπερρεαλισμός μας δεν είναι διάδρομος, διασφυγή, άλλ' άπεναντίας είναι πολύ πιασμένος από την τρέχουσα, την καθημερινή μας πραγματικότητα !»

— Από κριτική του κ. Α. Σπυρή δημοσιευμένη στα «Φιλολογικά Χρονικά» : «Θά πρέπει να το πει κανείς, όσο και αν είναι σκληρή ή διαπίστωση, η ελληνική πεζογραφία δεν βρίσκεται σε καλό δρόμο. Έμείναμε πολύ πίσω, μα πάρα πολύ, θα πρέπει να ξεκινήσουμε και πάλι από τον γλυκύτατο Παπαδιαμάντη !»

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Γ. Βαλέτα : «Θεόδωρος Άλκαϊος ο Δέσβιος» (Μελέτη της ζωής και του έργου του).—Γιάννη Κλ. Ζερβού : «Τα τραγούδια του Αιγαίου». (Ποιήματα).—Κούλη Άλέπη : «Σοφοκλέους Ήλέκτρα» (μετάφραση).—Άλκη Άγγελογλου : «Άμαρτωλοί» (Νουβέλα).—Άστέρη Κοββατζή : «Πρώτη Άνοιξη» (Νουβέλα).—Όσίπ Λουριέ : «Ντοστογιέφσκι» (Μετάφρ. Α. Παπαδήμα).—Ρ. Μ. Ρίλκε : «Γράμματα σ' ένα νέο ποιητή» (Μετάφρ. Μ. Πλωρίτη).—Ρομαίν Ρολλάν : «Βίος του Μπετόβεν» (Μετάφρ. Ν. Δετζώρτζη).—Κλ. Παράσχου : «Η καλλιτεχνική δημιουργία».—Ήλια Βενέζη : «Άκηφ» (άφήγημα).—Θράσου Καστανάκη : «Η φάρσα της νιότης».—